

IFAU – INSTITUTET FÖR
ARBETSMARKNADSPOLITISK
UTVÄRDERING

Erfarenheter av utbildningsreformen Kvalificerad yrkesutbildning: ett arbetsmarknadsperspektiv

Mats Lindell

RAPPORT 2004:2

Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering (IFAU) är ett forskningsinstitut under Näringsdepartementet med säte i Uppsala. IFAU ska främja, stödja och genomföra: utvärdering av arbetsmarknadspolitiskt motiverade åtgärder, studier av arbetsmarknadens funktionssätt och utvärdering av effekterna på arbetsmarknaden av åtgärder inom utbildningsväsendet. Förutom forskning arbetar IFAU med att: sprida kunskap om institutets verksamhet genom publikationer, seminarier, kurser, workshops och konferenser; bygga upp ett bibliotek av svenska utvärderingsstudier; påverka datainsamling och göra data lättillgängliga för forskare runt om i landet.

IFAU delar även ut anslag till projekt som rör forskning inom dess verksamhetsområden. Det finns två fasta ansökningstillfällen per år: den 1 april och den 1 november. Eftersom forskarna vid IFAU till övervägande del är nationalekonomer, ser vi gärna att forskare från andra discipliner ansöker om anslag.

IFAU leds av en generaldirektör. Vid myndigheten finns en traditionell styrelse bestående av en ordförande, institutets chef och åtta andra ledamöter. Styrelsen har bl a som uppgift att besluta över beviljandet av externa anslag samt ge synpunkter på verksamheten. Till institutet är även en referensgrupp knuten där arbetsgivar- och arbetstagsansidorna samt berörda departement och myndigheter finns representerade.

Postadress: Box 513, 751 20 Uppsala
Besöksadress: Kyrkogårdsgatan 6, Uppsala
Telefon: 018-471 70 70
Fax: 018-471 70 71
ifau@ifau.uu.se
www.ifau.se

IFAU har som policy att en uppsats, innan den publiceras i rapportserien, ska seminariebehandlas vid IFAU och minst ett annat akademiskt forum samt granskas av en extern och en intern disputerad forskare. Uppsatsen behöver dock inte ha genomgått sedvanlig granskning inför publicering i vetenskaplig tidskrift. Syftet med rapportserien är att ge den ekonomiska politiken och den ekonomisk-politiska diskussionen ett kunskapsunderlag.

Erfarenheter av utbildningsreformen Kvalificerad yrkesutbildning: ett arbetsmarknadsperspektiv*

av

Mats Lindell[#]

2004-02-12

Sammanfattning

Utbildningsreformen med Kvalificerad yrkesutbildning (KY) inleddes 1996 som en försöksverksamhet. Konceptet, som bygger på att utbildningsanordnare och näringsliv samverkar i syfte att utbilda arbetskraft inom yrkesområden med stor efterfrågan, permanentades år 2002 med en utbildningsvolym om cirka 12 500 utbildningsplatser. Föreliggande studie bygger på tre uppföljande enkätundersökningar från år 1999, 2000 och 2001 och syftar bland annat till att analysera vilken utsträckning de drygt 5 400 medverkande arbetar, befinner sig i arbetslöshet eller studerar vidare inom högskolan. Ett vidare syfte är att studera vad de före detta studerande i efterhand anser om utbildningens förmåga att erbjuda kunskaper som efterfrågas i arbetslivet. Studien visar att drygt 80 % av respondenterna hade ett arbete efter avslutad utbildning och att närmare 80 % av dessa arbetade inom ett, för deras utbildning, relevant yrkesområde. Samtidigt anser drygt en tredjedel av de tillfrågade att den Kvalificerade yrkesutbildningen inte har bidragit till en bättre löneutveckling.

* Följande forskningsrapport är skriven inom ramen för projektet ”Mättnadseffekter och förmåga till flexibilitet inom utbildningsreformen med Kvalificerad yrkesutbildning” (IFAU 125/10). Förutom denna huvudrapport har preliminära resultat av studien tidigare redovisats i tidskriften *European Educational Research Association* (Lindell & Johansson, 2003). Författaren önskar tacka Myndigheten för Kvalificerad yrkesutbildning samt Statistiska centralbyrån för tillstånd till att använda och hjälp vid bearbetandet av registerdata. Författaren önskar vidare tacka professor Jan Johansson och doktorand Marita Olsson vid Institutionen för arbetsvetenskap, Luleå tekniska universitet samt två anonyma granskare för värdefulla kommentarer på tidigare utkast.

[#] Institutionen för arbetsvetenskap, Luleå tekniska universitet. Universitetsområdet, 971 87 Luleå. E-post: Mats.Lindell@LTU.SE, telefon: 0920-49 14 10, fax: 0920-49 10 30.

Innehållsförteckning

1	Inledning.....	5
2	Tillkomsten av Kvalificerad yrkesutbildning.....	6
2.1	Utvärderingen av Kvalificerad yrkesutbildning.....	9
2.2	Från försöksverksamhet till permanent del av den eftergymnasiala yrkesutbildningen.....	10
3	Metod, data och genomförande.....	11
3.1	Metod.....	11
3.2	Data.....	12
3.3	Genomförande.....	13
3.4	Metoddiskussion.....	14
4	Eftergymnasial yrkesutbildning i Sverige.....	16
4.1	Begreppet eftergymnasial yrkesutbildning.....	16
4.2	Tidigare forskning.....	19
4.2.1	Forskningsstudier av särskilt intresse.....	20
4.3	Översikt av eftergymnasiala yrkesutbildningar.....	22
4.3.1	Påbyggnadsutbildning inom Komvux.....	22
4.3.2	Arbetsmarknadsutbildningar.....	23
4.3.3	Yrkesteknisk högskoleutbildning.....	24
4.4	Utbildningsutbud och studerandevolymer inom Kvalificerad yrkesutbildning.....	25
4.4.1	Efterfrågan på studieplatser.....	26
4.4.2	Huvudmän inom Kvalificerad yrkesutbildning.....	28
5	Fakta om de medverkande.....	29
5.1	Könsfördelning.....	29
5.2	Åldersfördelning.....	31
5.3	Tidigare sysselsättningsgrad.....	32
5.4	Registrerad arbetslöshet.....	33
5.5	Utbildningsinriktning inom KY.....	34
5.6	Examen eller utbildningsbevis från KY.....	35
6	Redovisning av enkätstudierna.....	37
6.1	Arbete, studier eller arbetslöshet.....	37
6.2	Arbete inom relevanta yrkesområden.....	39
6.3	Arbetsgivares kännedom om KY.....	40
6.4	Motsvarar Kvalificerad yrkesutbildning arbetslivets kompetenskrav?....	42

6.5	Arbetsuppgifternas kvalificering	43
6.6	Löneersättning	45
6.7	Åsikter om utbildningarnas längd.....	46
6.7.1	Åsikter om den arbetsplatsförlagda delens omfattning.....	49
6.8	Nöjdhet med Kvalificerad yrkesutbildning	50
7	Avslutande sammanfattning	53
7.1	Bilden av de medverkande	53
7.2	Erfarenheter av Kvalificerad yrkesutbildning i ett arbetsmarknadsperspektiv	54
	Källförteckning	58

1 Inledning

Kvalificerad yrkesutbildning (KY) är sedan starten i juli 1996 en eftergymnasial yrkesutbildning som bygger på ett nära samarbete mellan näringsliv och olika utbildningsanordnare, exempelvis kommun, högskola och utbildningsföretag. KY tar sin utgångspunkt i ett problem som landets arbetsgivareorganisationer länge framfört, nämligen att Sverige är handikappat på grund av för få genuint och kvalificerat yrkesutbildade. I ett alltmer kunskapsintensivt arbetsliv ökar betydelsen av lärandet i arbetet. Utvecklingen bedöms vara så snabb, att mycket av det nya endast kan ses och läras på de avancerade arbetsplatserna. Då arbetsgivare öppnar sina företag och arbetsplatser för lärande i arbetslivet utvecklas ett nära samarbete med arbetsgivarna i de tänkta målyrkena, vilket kan underlätta för de studerande att få en anställning efter avslutad utbildning. KY-utbildningar är mellan ett och tre år långa. En tredjedel av utbildningstiden är arbetsplatsförlagd och utformas som ett Lärande i arbete (LIA). Utbildningarna är ofta problemorienterade och bedrivs i projektform. Kunskapsinnehållet är ”skräddarsytt” för varje utbildning och hämtas från gymnasieskola, eftergymnasiala påbyggnadsutbildningar, högskola, arbetslivet och inte minst från yrkespraktiken. KY-utbildningar indelas i 12 olika utbildningsinriktningar¹ som återspeglar arbetsmarknadens olika sektorer. Vid årsskiftet 2001/02 uppgick totala antalet utbildningsplatser inom KY till ca 12 500 fördelade på 265 utbildningsprogram.²

Från starten och fram till och med hösten 2001 har uppskattningsvis 6 100 individer genomgått en Kvalificerad yrkesutbildning. Föreliggande studie syftar till att med statistisk bearbetning av tre enkätundersökningar som genomfördes under åren 1999, 2000 och 2001, kartlägga de examinerades uppfattningar och erfarenheter med reformen ur ett arbetsmarknadsperspektiv. Studien ämnar belysa i vilken utsträckning som de tillfrågade arbetar, studerar vidare på högskola eller är arbetssökande. En annan frågeställning som tas upp är i vilken utsträckning de medverkande som uppgivit att de har ett arbete jobbar inom ett för deras KY-utbildning relevant yrkesområde. Förutom dessa frågor söker studien dessutom belysa de studerandes uppfattning om:

¹ I rapporten förekommer förutom utbildningsinriktning också uttrycket branschriktning som avser samma sak.

² Myndigheten för Kvalificerad yrkesutbildning (2002).

- arbetsgivares kännedom om utbildningsreformen med KY
- utbildningarnas kunskapsinnehåll motsvarar ställda kompetenskrav i arbetslivet
- huruvida KY har lett till intressanta och utvecklande arbetsuppgifter
- den ekonomiska avkastningen i form av högre löneersättning
- utbildningstidens längd inklusive den arbetsplatsförlagda delen (LIA)
- deltagarnas nöjdhet med Kvalificerad yrkesutbildning

Föreliggande forskningsrapport är disponerad enligt följande; i nästa kapitel lämnas en bakgrund om tillkomsten av Kvalificerad yrkesutbildning. Därefter följer en redogörelse av metod, data och genomförande av studien. Innan data-redovisningen av studien tar vid, lämnas först en beskrivning av de medverkande i termer av ålder, kön, utbildningsinriktning. I rapportens sjunde och avslutande kapitel sammanfattas studiens resultat.

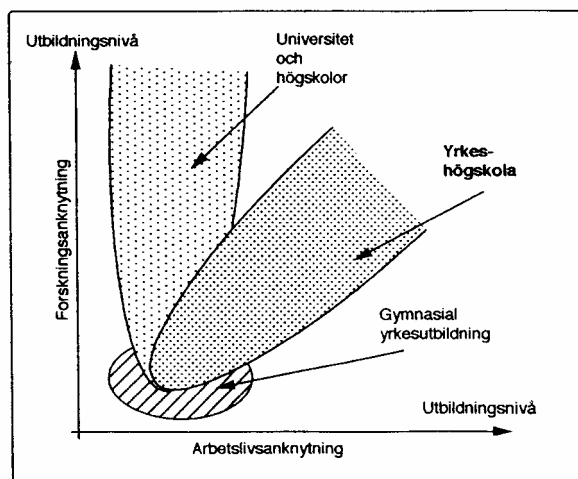
2 Tillkomsten av Kvalificerad yrkesutbildning

I början av 1990-talet genomfördes ett antal studier som uppmärksammade den generellt sett låga utbildningsnivån inom det svenska arbetslivet.³ Studierna påpekade att utbildningsnivån ansågs otillräcklig i förhållande till den snabba tekniska och arbetsorganisatoriska utvecklingen. I utredningen *Yrkeshögskolan* (SOU 1995:38) följdes detta resonemang upp av utredaren Nordanskog som menade sig visa att Sverige är handikappat på grund av för få genuint och kvalificerat yrkesutbildade. I utredningen sökte Nordanskog vidare påvisa att Sverige internationellt sett har för låga volymer i sin eftergymnasiala yrkesutbildning. Nordanskogs utredning ledde till en proposition som förordade en omfattande försöksverksamhet. I propositionen betonades likaså att utbildningsutbudet före KY inte fullt ut motsvarade arbetslivets krav på kvalificerad arbetskraft.⁴ I *Figur 1* nedan presenteras en bild över hur den nya Yrkeshögskolan,

³ SIND 1991:2; Ds 1992:83; Aronsson & Sjögren (1994).

⁴ Regeringens proposition 1995/96:145.

som reformen inledningsvis benämndes, var tänkt att kunskapsmässigt inplaceras inom utbildningssystemet.

Källa: SOU 1995:38, s 61.

Figur 1 Utredningen *Yrkehögskolan* och dess förslag till inplacering av kvalificerad eftergymnasial yrkesutbildning inom utbildningssystemet.

I *Figur 1* uttrycker de båda axlarna en stigande kompetens- eller utbildningsnivå. Den horisontella axeln representerar arbetslivsanknuten utbildning medan den vertikala representerar en forskningsanknuten utbildningsnivå. Den gymnasiala yrkesutbildningen har en utsträckning efter den horisontella axeln, där forna tiders hantverksmästare kan sägas befinna sig en bit till höger om det streckade fältet medan exempelvis forskarkompetensen ligger högt upp till vänster i figuren. I reformen med yrkehögskola var det tänkt att den kunskapsmässiga fördjupningen ska ske längs båda axlarna vilket innebar att utbildningen inte skulle vara akademisk i traditionell mening och att den, i väsentliga delar, skulle handla om att tillämpa känd kunskap och känd teknik. Det var vidare tänkt att den nya reformen skulle ge en fördjupad och specialiserad

yrkeskompetens, vilket innebar att deltagarna skulle lära sig att behärska både den teoretiska grunden och praktiska tillämpningen.⁵

På grundval av propositionen fattade Regeringen den 14 mars 1996 beslut om direktiv till en organisationskommitté för försöksverksamhet med Kvalificerad yrkesutbildning (härefter kallad KY-kommittén).⁶ Den 22 april förordnades ledamöterna i KY-kommittén och ett kansli knöts till den. Den 15 maj beslutade regeringen om tilläggsdirektiv som främst angav förutsättningar för den kommande utvärderingen av KY-verksamheten. Bland annat skulle studenternas ekonomiska försörjning tryggas genom att försöksverksamheten kopplades till det generella studiemedelssystemet.⁷ KY-kommitténs arbete reglerades av Lag om en försöksverksamhet med viss Kvalificerad yrkesutbildning⁸ och Förordning om en försöksverksamhet med viss Kvalificerad yrkesutbildning.⁹

Den 6 maj 1996 gick KY-kommittén ut med en inbjudan till universitet och högskolor, kommuner, gymnasieskolor, skolenheter med Komvux, lands- ting, utbildningsföretag med flera om att delta i försöksverksamheten. Inbjudan inkluderade en kravlista och riktlinjer för försöksverksamheten. Under sitt första verksamhetsår (1996) beviljade KY-kommittén 1 728 studieplatser av totalt 3 436 ansökta med start hösten 1996 och våren 1997. Det första årets ansökningar var av skiftande kvalitet och med en mycket varierande utformning. Kontakterna mellan kansli och de sökande var därför intensiva och ansökningarna preciserades och förbättrades i dialog med kansliet. Några fasta ansökningstillfällen förelåg inte och ansökningarna prövades kontinuerligt. Kommittén delegerade till kanslichefen att fatta beslut om bifall medan avslagen skulle tas i kommittén. Av *Tabell 1* nedan framgår fördelningen mellan antalet sökta och beviljade studieplatser inom Kvalificerad yrkesutbildning under perioden mars 1997 fram till september 2001.

⁵ SOU 1995:38.

⁶ Kommittédirektiv 1996:26.

⁷ Kommittédirektiv 1996:41.

⁸ SFS 1996:339.

⁹ Förordning 1996:372.

Tabell 1. Av anordnare ansökta samt beviljade studieplatser inom Kvalificerad yrkesutbildning för perioden 1997-2001. Antal och procent.

Studieplatser	1997	1998	1999	2000	2001	Totalt
Ansökta	5 327	6 706	5 522	8 801	8 720	35 076
Beviljade	1 995	1 542	1 882	2 679	3 509	11 607
Andel beviljade (%)	37	23	34	30	40	33

Källa: Myndigheten för Kvalificerad yrkesutbildning (2002). Bearbetad.

Som *Tabell 1* visar ansökte olika utbildningsanordnare under år 1997 om totalt 5 327 studieplatser varav 1 995 platser beviljades. Under samma år startade en mer organiserad tillsyn och uppföljning av utbildningsprogrammen. Under 1998 ansöktes totalt om 6 706 studieplatser varav 1 542 beviljades. Under 2000 och 2001 ökade antalet ansökningar kraftigt från drygt 5 000 till 8 000 studieplatser samtidigt som den procentuella andelen beviljade platser minskade under år 2000. Totalt, inklusive första året 1996, ansöktes om 38 512 studieplatser varav 13 335 (34,6 %) beviljades.¹⁰ Anordnare som beviljats studieplatser från hösten 1996 och fram till 1998, gavs tillstånd om upp till fem intagstillfällen. Från 1999 och framåt ändrades antalet beviljade starttillfällen till högst fyra.¹¹

2.1 Utvärderingen av Kvalificerad yrkesutbildning

Under perioden 1996-99 utvärderades försöksverksamheten med Kvalificerad yrkesutbildning av en forskargrupp vid Luleå tekniska universitet. Forskargruppen, där författaren till denna rapport ingick, redovisade sitt resultat i statens offentliga utredningar med titeln *Utvärderingen av KY – Rapport från en forskargrupp*.¹²

Utvärderingsuppdraget var omfattande och ett stort empiriskt material samlades in. De grundläggande beståndsdelarna i utvärderingen var dels självutvärderingar inom vart och ett av respektive utbildningsprogram, dels en uppsättning studentenkäter. Upplägget med självutvärderingar hade ett dubbelt syfte. Det primära var att implementera ett kvalitetstänkande hos utbildningsanordnarna som bygger på reflexion över det egna arbetet. Samtidigt utgjorde självutvärderingarna ett rationellt sätt att samla in en del av den information

¹⁰ Huvudorsak till att utbildningsplatser ej beviljades var beslutet att prioritera vissa utbildningsinriktningar (it, vård och tillverkning) framför andra. En andra orsak var att utbildningsorganisationer vid ansökningstillfället ej uppfyllde ställda kvalitetskrav (SOU 1999:122).

¹¹ Myndigheten för Kvalificerad yrkesutbildning (2002).

¹² SOU 1999:119.

forskargruppen behövde för vår utvärdering. Sammanlagt deltog 123 av totalt 208 utbildningsprogram i självutvärderingarna.

Den andra stora informationskanalen i utvärderingen var tre enkätstudier som riktade sig till studenterna. Den första omfattade 9 804 studenter¹³ och distribuerades i samband med utbildningsstart. Den innehöll frågor som exempelvis belyste studenternas kön- och åldersfördelning, tidigare utbildningsbakgrund och social bakgrund. Den andra enkätstudien omfattade 4 586 studenter¹⁴ och distribuerades när studenterna kommit till uppskattningsvis mitten av sin utbildning. Enkäten innehöll frågor som belyste studenternas uppfattningar om utbildningarnas uppläggning och genomförande, såväl den skolförlagda delen som den del av utbildningen som pågick ute på företag och andra organisationer. Den tredje enkätstudien genomfördes av SCB i form av telefonintervjuer till samtliga 1 293 studenter¹⁵ vars KY-utbildning avslutades sex månader tidigare. Enkäten syftade till att kartlägga i vilken utsträckning de före detta studerande fått ett arbete och om de arbetade inom den specifika bransch vilken de utbildats för. Respondenterna tillfrågades också om vad de i efterhand tyckte om utbildningen. För att få en konkret bild av hur de olika utbildningarna hade lagts upp och fungerat genomförde forskargruppen 24 besök hos ett urval av utbildningsprogrammen.

Forskargruppen genomförde också strukturerade telefonintervjuer med 33 utbildningsanordnare samt representanter för 19 olika företag och organisationer som tillhandahöll platser för Lärande i arbetet.

2.2 Från försöksverksamhet till permanent del av den eftergymnasiala yrkesutbildningen

Forskargruppen överlämnade sin slutrapport den 9 september 1999. Kort därefter lämnade den parlamentariska kommittén för Kvalificerad yrkesutbildning sitt slutbetänkande.¹⁶ Den 19 oktober samma år förordnade statsrådet Östros en projektgrupp inom Utbildningsdepartementet med uppdrag att bereda frågan och lämna ett samlat förslag på hur den eftergymnasiala yrkesutbildningen från och med år 2002 skall dimensioneras och organiseras.¹⁷ Med stöd av resultaten från bland annat utvärderingarna av KY och projektgruppens arbete beslutade

¹³ Forskargruppen erhöll 7 908 svar (81 %).

¹⁴ Forskargruppen erhöll 3 435 svar (75 %).

¹⁵ Forskargruppen erhöll 1 124 svar (87 %).

¹⁶ SOU 1999:122.

¹⁷ Ds 2000:33.

Riksdagen den 9 maj 2001 om att KY övergår från försöksverksamhet till att bli en permanent del av utbildningsväsendet med nytt lagrum och förordning från den 1 januari 2002.¹⁸ Enligt beslutet övergick KY-kommittén till att bli en permanent myndighet – Myndigheten för Kvalificerad yrkesutbildning (härefter benämnd KY-myndigheten) med nationellt ansvar för utveckling, planering, prioritering, kvalitetssäkring, utvärdering och finansiering av utbildningarna.¹⁹

3 Metod, data och genomförande

I detta kapitel redovisas metod, datamaterial samt genomförande av föreliggande studie. Kapitlet avslutas med en metoddiskussion om i vilken utsträckning det går att mäta effekter av enskilda utbildningsinsatser, samt i vilken grad enkätundersökningar som mätinstrument kan betraktas som tillförlitliga.

3.1 Metod

Ett generellt forskningsproblem vid denna typ av kvantitativt inriktade studier är hur många individer av den aktuella populationen som skall delta för att säkerheten på svaren på frågeställningarna ska anses vara tillfredställande. Av hävd kan man inom samhällsvetenskapen säga att det finns två vägar att gå, två forskningsstrategier att välja mellan.²⁰ Den ena strategin, den *intensiva*, innebär att endast ett begränsat urval av populationen tillfrågas. I gengäld är mätinstrumentet omfattningsrikt. Den andra strategin, den *extensiva*, innebär att ett stort urval eller hela den aktuella populationen undersöks. Mätinstrumentet innehåller då oftast få frågor.

Fördelen med den extensiva strategin är möjligheten att studera variationen hos de egenskaper som förekommer hos undersökningsenheterna, vilket i regel innebär att man har ett bättre underlag för att dra generella slutsatser. Nackdelen är mängden av data som skall samlas in och bearbetas, vilket måste räknas i tid och pengar.

Fördelen med intensiva studier är den detaljkunskap om enheterna som erhålls. På motsvarande sätt ges också tillfället att se den studerande enheten i ett helhetsperspektiv. Data som samlas in riskerar inte att fragmentiseras som i fal-

¹⁸ SFS 2001:239 samt Förordning 2001:1131.

¹⁹ Regeringens proposition 2000/01:63.

²⁰ Hellevik (1996).

let med extensiva studier. Nackdelen är den begränsade bild av en verksamhet som ges och därmed svårigheten att dra generella slutsatser.²¹

I den här studien har en extensiv forskningsstrategi tillämpats. I enlighet med strategin har ansatsen varit att fånga upp åsikter och erfarenheter med KY utifrån samtliga individer som avslutat en KY-utbildning fram till och med år 2001.

3.2 Data

Studiens data utgörs huvudsakligen av tre enkätstudier riktade till samtliga individer som avslutat en Kvalificerad yrkesutbildning under åren 1999, 2000 och 2001. Medan undersökningen från 1999 genomfördes som en del av forskargruppens utvärdering av försöksverksamheten²², skedde de övriga uppföljande studierna på uppdrag av KY-kommittén. Samtliga tre undersökningar genomfördes av Statistiska centralbyrån (SCB) i form av telefonenkäter. Urvalskriteriet var att respondenterna avslutat sin utbildning tidigast sex månader innan frågetillfället.

Uppgifterna om undersökningspopulationerna hämtades från registret *Studerande i Kvalificerad yrkesutbildning* som upprätthålls av SCB. Aktuella namn- och adressuppgifter för respondenterna hämtades från och kontrollerades mot SCB: s *register över totalbefolkningen* (RTB). Vid samtliga undersökningstillfällen föregicks telefonenkäterna av ett missiv. I utskicket, som skedde en vecka innan intervjutillfället, framgick undersökningens syfte, vem som beställt undersökningen samt garantier om respondenternas anonymitet. Frågorna i intervjuerna koncentrerades till att kartlägga i vilken utsträckning försöksverksamheten skapat förutsättningar för individerna att få ett arbete. Vidare frågades om man arbetade inom det yrke som man har utbildats i och om man har eller planerar att starta eget företag. Respondenterna tillfrågades också om vad de i efterhand tyckte om utbildningen. Till enkätsvaren tillfördes därefter registerdata som belyser exempelvis respondenternas specifika KY-utbildning, utbildningsinriktning, utbildningsanordnare och datum för examen.

För studien har också andra kategorier av data såsom offentlig statistik från Myndigheten för Kvalificerad yrkesutbildning och Statistiska centralbyrån (SCB) använts. Vidare har offentligt tryck i form av Statens Offentliga Utredningar (SOU) och Departementsserien (Ds) ingått.

²¹ Ibid.

²² SOU 1999:119.

3.3 Genomförande

Genomförandet av den första enkätstudien (år 1999) inleddes den 23 februari 1999 och avslutades 5 maj samma år. I studien deltog individer från totalt 48 utbildningsomgångar. Frågeformuläret innehöll totalt 22 frågor med både fasta och öppna svarsalternativ.²³ Undersökningspopulationen utgjordes av samtliga individer som avslutat en KY-utbildning under åren 1996-98. Bruttourvalet uppgick totalt till 1 293 individer. Bruttourvalet justerades senare ned med 2 personer på grund av övertäckning²⁴, vilket gav ett nettourval på 1 291 individer. Av dessa besvarade totalt 1 124 individer frågorna vilket ger en svarsfrekvens på 87 %.

Tabell 2. Urvalsstorlek, bortfall och svarsfrekvens för samtliga undersökningstillfällen och sammanlagt. Antal och procent.

	1999	2000	2001	Sammanlagt
Bruttourval	1 293	1 514	3 362	6 169
Övertäckning/RTB	-2	-15	-41	-58
Nettourval	1 291	1 499	3 321	6 111
Övrigt bortfall	-167	-137	-369	-673
Totalt	1 124	1 362	2 952	5 438
Svarsfrekvens (%)	87,0	90,8	88,8	89,0

Källa: Luleå tekniska universitet & SCB (1999, 2000, 2001).

Den andra enkätundersökningen (år 2000) genomfördes under perioden 13 januari och avslutades den 10 mars år 2000. Frågeformuläret innehöll vid detta undersökningstillfälle 16 frågor med endast fasta svarsalternativ. Undersökningspopulationen utgjordes av samtliga individer som avslutat en KY-utbildning under 1999. Bruttourvalet uppgick till 1 514 individer. Svarsfrekvens var 90,8 %.

Den tredje enkätundersökningen genomfördes hösten 2001 med start den 11 september och avslutades den 30 november. Frågeformuläret omfattade 14

²³ Samtliga frågeformulär finns tillgå hos författaren.

²⁴ Med övertäckning avses att ett för stort antal individer, i förhållande till antalet möjliga inom en viss population, av tekniska orsaker kommit med. Övertäckning uppstår oftast vid samkörning av flera register. Se också avsnitt 3.4 där begreppet Centralitet diskuteras.

frågor med fasta svarsalternativ. Bruttourvalet omfattade samtliga individer som avslutat en KY-utbildning under år 2000, vilket var 3 362 individer. Efter korrigering för övertäckning blev svarsfrekvensen 88,8 %.

Av *Tabell 2* framgår att för samtliga undersökningar uppgick bruttourvalet totalt till 6 169 individer. Detta bruttovärde justerade ned med totalt 58 personer på grund av övertäckning i urvalsramen, vilket ger ett bruttourval på 6 111 respondenter. Av dessa svarade totalt 5 438 på telefonenkäterna vilket ger en täckningsgrad på 89 %. Bortfallet för samtliga undersökningar uppgick till totalt 11 %. En närmare bortfallsanalys har inte kunnat genomföras. Det finns dock inget som tyder på att bortfallet i undersökningarna skulle vara systematiskt.²⁵

3.4 Metoddiskussion

Ett generellt metodproblem är med vilken säkerhet det går att avgöra i vilken omfattning som specifika utbildningsinsatser leder till en anställning eller startandet av ett eget företag. Problemet kan initialt tyckas simpelt men kompliceras snabbt genom att individer, inte minst inom den eftergymnasiala yrkesutbildningen som samlar många olika samhällsgrupper, har sinsemellan olika utbildnings- och arbetsmarknadserfarenheter som också påverkar utfallet.²⁶

Hypoteser kring hur andra faktorer på individnivå kan påverka utfallet av en viss utbildningsinsats och hur dessa faktorer kan uppskattas, brukar sammanfattas i begreppet *selektion*²⁷ vilket i sin tur brukar indelas i kategorier om formella och informella egenskaper som de medverkande kan antas besitta. Dessa egenskaper brukar sedan jämföras antingen mot en matchande referensgrupp eller mot befolkning. Med formella egenskaper avses förutom kön, ålder också i vilken utsträckning de medverkande tidigare haft sysselsättning och/eller varit registrerad som arbetslösa innan påbörjad utbildning, vilka sammantaget anses vara av betydelse för framtida positioner på arbetsmarknaden.

Med informella egenskaper avses att de medverkande besitter någon form av kvalitativa förmågor som exempelvis motivation, framåtanda, social kompe-

²⁵ SCB:s tekniska rapporter av respektive enkätundersökning.

²⁶ Till påverkansfaktorer hör också det ekonomiska konjunkturläget vilket diskuterades i forskargruppens slutrapport (SOU 1999:119). I denna studie diskuteras faktorer främst hemmahörande på individnivå.

²⁷ Se t ex Jonsson (1988), Hammarström (1996) och Johansson & Martinson (2000).

tens etc som påverkar anställningsbarhet.²⁸ Den här kategorin av egenskaper är naturligtvis mycket svårt att empiriskt bekräfta, men brukar indikeras genom analys av exempelvis de medverkandes sociala bakgrund.²⁹ Som tidigare forskning på utbildningsområdet visat kan dessa egenskaper sammantaget leda till social snedrekrytering vilket i sin tur kan systematiskt påverka anställningsbarhet.³⁰

Eftersom KY är en påbyggnadsutbildning med en stor åldersmässig spännvidd mellan deltagare bör det inte bortses från att tidigare utbildningsmeriter och/eller yrkeslivserfarenhet troligtvis utövat ett visst inflytande. I föreliggande studie har ingen kartläggning av respondenternas tidigare sysselsättning eller registrerad arbetslöshet innan påbörjandet av en KY-utbildning genomförts. Det har inte heller insamlats några uppgifter om vilken tidigare utbildningsbakgrund eller social bakgrund de medverkande har, vilket gör det svårt att ingående analysera det kausala sambandet mellan deltagandet i utbildning och angiven positionen på arbetsmarknaden. Det är därför vidare svårt att kontrollera för den specifika utbildningseffekt som KY kan antas utgöra vilket ytterligare förstärkts genom att för studien inte framtagits någon referensgrupp mot vilken studiens resultat kan jämföras med. I syfte att skapa någon form av indikatorer används tidigare insamlade uppgifter för populationen av KY-studerande samt resultat från liknande forskningsstudier.³¹

Ett andra huvudproblem i samband med enkätundersökningar är i vilken utsträckning dessa kan anses vara tillförlitliga som mätinstrument. Tre grundläggande kriterier vid användande av enkätdata är att de uppfyller de källkritiska kriterierna *Centralitet*, *Samtidighet* och *Tendens*.³² Med Centralitet avses att undersökningens urvalsgrupp utgörs av berörda individer. Med Samtidighet avses att undersökningen tidsmässigt genomförs så att respondenterna har möjlighet att avge korrekta minnesbilder kring de fenomen som efterfrågas.³³ Med kriteriet Tendens avses ett kvalitativt metodproblem som bl a Rosengren & Ar-

²⁸ Se t ex Johansson & Martinson (2000).

²⁹ Inom sociologin analyseras reproduktion av social klasstruktur i relation till utbildningssystemet av exempelvis Bourdieu (1989, 1996), Bernstein (1996) och Bernstein & Lundgren (1983). I svenska sammanhang har motsvarande teoretiska perspektiv tillämpats av exempelvis Gesser (1985) och Trondman (1994).

³⁰ Härnqvist (1992); Erikson (1993).

³¹ För en detaljerad redogörelse, se avsnitt 5.3 och 5.4. För en diskussion kring tidigare forskning inom området eftergymnasial yrkesutbildning, se avsnitt 4.2.

³² Martinson (2001).

³³ Se också Wärneryd (1993).

vidson (1992) benämner som ”förväntanseffekten”. Begreppet innebär att respondenten ifråga ”känner av läget” och besvarar den ställda frågan utifrån vad denne tror är socialt accepterat och önskvärt hos beställaren av undersökningen.

Beträffande kriteriet på Centralitet får detta sägas vara uppfyllt eftersom urvalsgruppen selekterats där kontroll för sk över- respektive undertäckning av urvalsram genomförts av SCB. Beträffande kriteriet på Samtidighet har undersökningarna genomförts uppskattningsvis sex månader efter att de studerande avslutat sin utbildning, detta eftersom de studerande ska ha en rimlig chans att söka och erhålla ett arbete. Eftersom tidpunkten för datainsamlandet sker ett halvår efter avslutad utbildning kan detta också bidra till att de studerande hunnit ”smälta” intrycken av KY-utbildningen och därmed summera för- och nackdelar på ett reflekterat sätt. Huruvida kriteriet på tendens uppfyllts eller ej är svårt att direkt avgöra. Till skillnad från intervjuer eller deltagande observationer där forskaren har ögonkontakt med respondenten och kan med hjälp av gester, miner och annan ”tyst” information avgöra huruvida denne reagerar på frågans innehåll, är detta som bekant inte möjligt vid distribuerade enkäter. Det finns dock å andra sidan ingen egentlig orsak varför de tillfrågade inte skulle välja att svara sanningsenligt på frågorna. En faktor som talar för det sistnämnda är att enkäterna är anonymt besvarade.

4 Eftergymnasial yrkesutbildning i Sverige

Tillskapandet av KY innebär att systemet för eftergymnasial yrkesutbildning tillförts ytterligare en komponent. Som antytts ovan skiljer sig KY samtidigt från övriga utbildningsformer dels beträffande innehåll och upplägg, dels beträffande hur utbildningsformen är organisatoriskt uppbyggd. Därför är det intressant att lämna en översiktlig bild av systemet för eftergymnasial yrkesutbildning, samt en aktuell forskningsöversikt. Syftet är att ge en förståelse för den Kvalificerade yrkesutbildningens placering och funktion i systemet.

4.1 Begreppet eftergymnasial yrkesutbildning

Vilka utbildningsformer som anses tillhöra sfären av eftergymnasial yrkesutbildning är inte helt lätt att avgöra. I vardagligt tal uppfattas och används be-

greppet ”eftergymnasial” för flertalet utbildningar som anses bygga vidare på tidigare avklarade gymnasiestudier. En anledning till denna uppfattning tycks vara att vid uppdelning av före- och efter gymnasiet tas hänsyn främst till den avlämnande nivån, det vill säga fokuserande på individens egen utbildningsbakgrund och inte på själva utbildningens nivå.³⁴ Till den begreppsförvirring som tycks råda har också bidragit att det inte finns någon enhetlig definition av vad eller vilka utbildningar som innefattas i det vidare begreppet vuxenutbildning, i vilken den eftergymnasiala yrkesutbildningen ingår, samt avsaknad av sammanfattande och gemensamma mål.³⁵ Genom tillskapandet av olika reformer med åtföljande regelverk och styrdokument har gränserna och ansvarsområden mellan stat, landsting och kommun kommit att flyta samman.

Det finns således ett flertal vida och snäva definitioner av vad eftergymnasial yrkesutbildning inbegriper.³⁶ Enligt den tolkning som projektgruppen för en ny eftergymnasial yrkesutbildning finner, är det: ”I formell mening idag endast högskolans utbildningar och försöksverksamheten med Kvalificerad yrkesutbildning som kan benämnas som eftergymnasial utbildning”.³⁷ Denna snäva definition delas dock inte av regeringen som i sin något tidigare skrivelse *Utvecklingsplan för förskola, skola och vuxenutbildning* definierar eftergymnasial yrkesutbildning som: ”De olika utbildningar som är riktade mot en bestämd yrkesinriktning eller syftar till att tillgodose ett specifikt arbetsmarknadsbehov”.³⁸ Enligt samma skrivelse ingår därför förutom Kvalificerad yrkesutbildning även:

- vissa yrkesinriktade arbetsmarknadsutbildningar
- påbyggnadsutbildningar inom kommunal vuxenutbildning
- vissa kurser som ges vid folkhögskolor
- vissa utbildningar som ges av de olika studieförbunden

I den senare skrivelsen *Utvecklingsplan för kvalitetsarbetet i förskola, skola och vuxenutbildning* inkluderar regeringen också kategorin Kortare yrkesutbildningar i högskolan i sin definition av begreppet eftergymnasial yrkesutbildning.

³⁴ Ds 2000:33.

³⁵ Regeringens skrivelse 1998/99:121.

³⁶ Ds 2000:38.

³⁷ Ds 2000:33, s 30.

³⁸ Regeringens Skrivelse 1998/99:121, s.83.

Ett tredje exempel på definition av eftergymnasial yrkesutbildning är Abrahamsson (1999) som i sin översiktsrapport till det Europeiska forskningsorganet för utvecklandet av yrkesutbildning inom unionen (CEDEFOP), förutom de utbildningsformer som regeringen i sin tidigare skrivelse (1998/99:121) uppräknar, även inkluderar viss personalutbildning. Samtidigt exkluderas högskolans utbildningar med undantag för den Yrkestekniska högskoleutbildningen.

I sitt slutbetänkande lämnade den projektgrupp inom Utbildningsdepartementet med uppdrag att utforma och föreslå hur ett framtida samlat och mer sammanhängande system för eftergymnasial yrkesutbildning skulle se ut från och med år 2002, följande förslag, vilket återges i *Tabell 3* nedan.

Tabell 3. Projektgruppens förslag till framtida system för eftergymnasial yrkesutbildning.

Utbildningsform	Helårsplatser	Platskostnad	Summa mkr
Kvalificerad yrkesutbildning	12 000	60 000	720
Yrkesteknisk högskoleutbildning	1 000	66 000	66
Påbyggnadsutbildning inom Komvux	8 520	30 000	256
Kompletterande utbildning	2 400	53 000	127
Folkbildning	2 700	40 000	108
Totalt	26 620	249 000	1 277

Källa: Ds 2000:33, s 101

Som framgår av *Tabell 3* ovan ansåg projektgruppen att KY volymmässigt skulle utgöra själva basen i det framtida systemet med 12 000 helårsplatser och med genomsnittlig platskostnad på 60 000 kronor. Av slutbetänkandet framgick också att den Kvalificerade yrkesutbildningen som koncept skulle genomsyra organiserandet av de övriga utbildningsformerna. Den skulle ha hög grad av flexibilitet beträffande utbildningarnas kunskapsinnehåll och upplägg samt ett aktivt deltagande av företagare och andra representanter för arbetslivet.³⁹ Projektgruppens förslag kom dock att bordläggas med anledning av regeringens beslut att först utreda förslaget effekter på studiemedelssystemet, utbildnings-

³⁹ Ds 2000:33.

kvaliteten samt behovet av att utveckla beständiga samarbetsformer mellan utbildningsanordnare och arbetsliv.⁴⁰

4.2 Tidigare forskning

Enligt ett flertal bedömare är den svenska forskningen kring yrkesutbildning som fält betraktat litet och uppsplittrat.⁴¹ Orsaken till splittringen är svår att exakt bestämma, men kan enligt Abrahamsson ses som resultatet av ett antal samvarierande faktorer. Dessa är exempelvis nedskärning av statliga forskningsmedel, bristen på en tydlig identitet inom det svenska utbildningssystemet samt, som en kombination av de två föregående faktorerna, brist på status inom vetenskapssamhället. Följden blir enligt Abrahamsson, som stödjer resonemanget på en kartläggning genomförd vid Göteborgs universitet (ERD, 1998)⁴² att merparten av forskningsprojekt under 1990-talet koncentrerats till ett fåtal institutioner, med pedagogik och ekonomisk historia som huvudsaklig ämnes-tillhörighet.⁴³

Den till mängden sett lilla volymen av pågående forskningsprojekt åter-speglas också inom den eftergymnasiala yrkesutbildningen. Detta gäller främst studier med inriktning mot relationen mellan yrkesutbildning och arbetsmarknad och då i synnerhet studier som knyter an till de frågeställningar som föreliggande studies utgår ifrån. Av den ovan nämnda kartläggningen från år 1998 som redovisade totalt 24 projekt, återfanns endast 2 projekt som kan sägas vara kopplade till forskningsområdet.⁴⁴ Det bör dock tilläggas att kartläggningen inte gjorde anspråk på att vara heltäckande. Ett ytterligare skäl till att forskningsinsatserna inom detta forskningsfält ter sig eftersatt, beror sannolikt också på de tidigare redovisade svårigheterna att klart definiera vad som inräknas som eftergymnasial yrkesutbildning och inte.

En bredare översikt som inkluderar publicerade forskningsprojekt vilka tillkommit efter den göteborgska kartläggningen från 1998 ger dock en något

⁴⁰ Regeringens proposition 2000/01:63.

⁴¹ Achtenhagen (1997); Abrahamsson (2000); Olofsson (2003).

⁴² Sammanställningen av svenska forskningsprojekt genomfördes av Per-Olof Thång och Bengt Petersson vid Göteborgs universitet. Sammanställningen genomfördes inom ramen för det europeiska samarbetsprojektet "European Research Directory". Projektet samordnades av det Europeiska forskningsorganet för utvecklandet av yrkesutbildning inom unionen (CEDEFOP).

⁴³ Abrahamsson (2000).

⁴⁴ Det ena forskningsprojektet syftade till att studera yrkesutbildning och kunskapsbildning i Sverige under efterkrigstiden, medan det andra projektet primärt syftade till att studera industrins behov av kvalificerad arbetskraft.

fylligare bild.⁴⁵ En kategori av undersökningar som hamnar inom forskningsfältet av eftergymnasial yrkesutbildning är Näringsdepartementets två extensiva rapporter kring arbetsmarknadsutbildningens funktionssätt och effekter på sysselsättning⁴⁶, dels en analys av kompetensförsörjningen inom ett antal branscher på den svenska arbetsmarknaden där även rådande utbildningsutbud kartläggs.⁴⁷ Till kategorin forskningsöversikt av yrkesutbildningen som fält kan vidare kopplas de två antologier kring arbetslivsutveckling, yrkesutbildning och arbetsmarknad som utkommit under de senaste åren. I den ena *Yrkesutbildningen i går och idag* (Olofsson & Schånberg, 2000) antas ett brett teoretiskt samhällsperspektiv där yrkesutbildningens betydelse analyseras dels utifrån ekonomisk tillväxt och arbetsmarknadens funktionssätt, dels kring frågor som rör den könsmissiga arbetsdelningen och professionaliseringsmönster i det svenska samhället. I den andra antologin *Utbildning, kompetens och arbete* (Abrahamsson m fl, 2002) är fokus främst riktat gentemot kompetensförsörjningen till och inom arbetslivet. De studier som ingår i antologin bidrar till att skapa en aktuell lägesbild av forskningen kring samspelet mellan utbildning, yrkesverksamhet, utbildningsplanering och lärande. Teoretiskt sett spänner de totalt 21 artiklarna i antologin över en rad olika forskningsdiscipliner som nationalekonomi och pedagogik. Förutom dessa antologier kan också tilläggas de projekt som startats under slutet av 1990-talet dels av arbetsmarknadens parter, dels internationellt komparativa forskningsprojekt.⁴⁸

4.2.1 Forskningsstudier av särskilt intresse

Med hänsyn till föreliggande studie är det emellertid två tidigare studier som är av särskilt intresse och vars inriktning och resultat därför redovisas mer ingående. En av dessa studier är Jacobsson (1997), vars undersökning *YTH – Vem och varför?* syftade till att kartlägga vad YTH-utbildningarna innebar för den enskilde och dennes möjligheter på arbetsmarknaden samt hur man från näringslivet såg på den vidareutbildade arbetskraften. Undersökningen som omfat-

⁴⁵ Översikten av tidigare forskning har avgränsats till att omfatta publicerade studier enligt den definition av eftergymnasial yrkesutbildning som lämnats i Ds 2000:33. Översikten ska ses som ett komplement till kartläggningen från 1998 och gör inte anspråk på att vara heltäckande.

⁴⁶ Ds 2000:38.

⁴⁷ Ds 2002:47.

⁴⁸ Till kategorin av arbetsmarknadens parter själva initierade projekt kan exempelvis nämnas projektet NY FART. För ett urval av internationell forskning på området, se tidigare publicerad artikel av Lindell & Johansson (2003).

tade ett nationellt urval av drygt 1 200 individer på totalt 14 olika studieorter hade som övergripande frågeställning ”Vem läser den yrkestekniska högskoleutbildningen och till vilken nytta?” I besvarandet på frågan ”Vem” insamlades uppgifter om de studerandes tidigare utbildning, socialbakgrund, sysselsättning före utbildning samt ekonomiska förhållanden. På den andra frågan ”Till vilken nytta?”, genomfördes en enkätundersökning där dels respondenternas erfarenheter av utbildningen i relation till arbetsmarknaden, dels deras syn på utbildningen i dess helhet samt näringslivets synpunkter belystes. Undersökningens resultat visade att en majoritet av respondenterna var sysselsatta innan de påbörjade sin utbildning samt att de efter utbildningen gått vidare till nya arbeten där de erhållit mer kvalificerade uppgifter.

En andra relevant studie i sammanhanget är utförd av Martinson (2001) vars undersökning *Att utbilda dem som har jobb – exemplet Swit*, belyste deltagares och arbetsgivares syn på olika aspekter av utbildningar som ingick i det Nationella IT-programmet (Swit-utbildningar).⁴⁹ Undersökningen som omfattade uppskattningsvis 2 700 anställda deltagare syftade huvudsakligen till att med hjälp av enkätundersökning samt intervjuer, kartlägga deltagarna med avseende på kön, ålder och högsta tidigare utbildning. Vidare syftade undersökningen till att kartlägga hur utbildningarna påverkat deltagarnas ställning på arbetsmarknaden, samt hur utbildningen påverkat de medverkandes arbetsuppgifter efter avslutad utbildning. Syftet med arbetsgivarnas medverkan i undersökningen var att kartlägga i vilken utsträckning som kvaliteten i utbildningar motsvarat ställda förväntningar samt i vilken utsträckning som Swit-utbildningarna påverkat deras beslut att satsa på vidareutbildning.

Undersökningens resultat visade att av de medverkande var en majoritet män (62 %), välutbildade och en medelålder på 39 år. Vidare ansåg en majoritet av deltagarna (61 %) att de hade arbetsuppgifter som låg i linje med kursinnehållet innan påbörjad utbildning medan 41 % angav att de inte bytt arbetsuppgifter alls efter avslutad utbildning, vilket indikerar att Swit-utbildningar främst hade funktionen som en vidareutbildning än som en renodlad yrkesutbildning.

⁴⁹ Det Nationella IT-programmet som var ett tidsbegränsat arbetsmarknadspolitiskt program som pågick från december 1997 till och med mars 2000, etablerades i syfte att avhjälpa bristen på kompetent arbetskraft i gränssnittet mellan dataanvändare och dataspecialister. Programmet som administrerades av organisationen Swedish Information Technology (Swit), vände sig främst till arbetslösa, men erbjöd också redan anställda som var i behov av förnyade eller uppdaterade kunskaper att delta. Totalt deltog knappt 12 000 individer.

4.3 Översikt av eftergymnasiala yrkesutbildningar

I denna översiktsbeskrivning utgår författaren ifrån projektgruppens definition enligt *Tabell 3*. I översikten inkluderas dessutom den yrkesinriktade arbetsmarknadsutbildningen som bedrivs på högskolenivå. Däremot exkluderas formen med Kompletterande utbildningar samt Folkbildningen, det vill säga yrkesinriktade kurser som främst ges vid folkhögskolor och de olika studieförbunden. Avgränsningen sker med tanke på svårigheten att jämföra de sistnämnda gentemot den Kvalificerade yrkesutbildningen med avseende på behörighetskrav, utbildningslängd och kvalifikationsnivå.

4.3.1 Påbyggnadsutbildning inom Komvux

Utbildningsformen Påbyggnadsutbildning inom den kommunala vuxenutbildningen syftar till att ge vuxna en utbildning som leder till en ny kvalifikationsnivå inom deras befintliga yrke eller till ett nytt yrke. Påbyggnadsutbildningar finns dels som riksrekryterande, dels med lokal rekrytering. Till grund för uppdelningen mellan nationella och lokala utbildningar beaktas i vilken mån utbildningarna fyller ett landsomfattande eller regionalt behov, huruvida arbetslivet medverkar, i vilken utsträckning utbildningarna ger en fördjupad kunskap inom ett visst yrkesområde samt i vilken omfattning utbildningarna bidrar till att bryta traditionella yrkesval bland män och kvinnor.⁵⁰

Påbyggnadsutbildningar ges liksom övrig kommunal vuxenutbildning i form av kurser.⁵¹ Huvudman är till största delen kommuner och landsting. Dessa äger dock rätt att i sin tur anlita andra utbildningsanordnare. Bland utbudet med riksintag återfinns även kurser med nationellt fastställda utbildningsplaner. Exempel på de sistnämnda är inriktning mot persontransporter med buss, trafiklärare, och ambulansförare. Längden på de olika utbildningarna spänner mellan 400 - 1 200 timmar, det vill säga mellan 1 - 3 terminer. Antagna elever finansierar studierna främst med hjälp av studielån.⁵²

Utbudsmässigt har antalet kursplaner utökats under 1990-talet. Under läsåret 1996 fanns totalt 983 kursplaner. Under läsåret 98/99 uppgick antalet kursplaner till 1 473, vilket motsvarar en ökning med 66,7 %.⁵³ För läsåret 2000/01 hade antalet kursplaner ökat ytterligare något till 1 545. Vanligast förekom-

⁵⁰ Ds 2000:33.

⁵¹ Skolverket 2002:218.

⁵² Ds 2000:38.

⁵³ Skolverket 1999:173.

mande är kursplaner med inriktning mot datakunskap (datorkunskap) samt företagsekonomi.⁵⁴ Volymmässigt har antalet elever under samma period minskat. Medan det under läsåret 1996/97 deltog knappt 12 000 individer i påbyggnadsutbildning, minskade detta till drygt 7 500 under läsåret 1998/99. Som framgår av *Tabell 4* nedan steg antalet deltagare för läsåret 2000/01 till motsvarande drygt 8 200 individer.⁵⁵

4.3.2 Arbetsmarknadsutbildningar

Arbetsmarknadsutbildningar (AMS-utbildningar) är ett samlingsnamn på en mängd till utbildningslängd och kvalifikationsnivå sett olika utbildningar som främst syftar till att förbättra arbetsmarknadens funktionssätt. Utbildningar inom denna kategori ska i första hand vara yrkesinriktade och ge tillräcklig kompetens för att individen ska kunna anställas. Ett annat kriterium för arbetsmarknadsutbildningar är att de ständigt ska anpassas efter aktuellt konjunkturläge och kompetensbehov på arbetsmarknaden. Utbildningarna ska vidare utformas så att de fyller olika funktioner beroende på individens behov. Medan en del individer deltar för att förstärka sin nuvarande yrkeskompetens, deltar andra för att bygga upp en helt ny sådan.⁵⁶

Arbetsmarknadsutbildningar kan enligt Förordning om arbetsmarknadspolitiska aktiviteter⁵⁷ bedrivas inom det reguljära skolväsendet. Till största delen upphandlas dock utbildningar i särskild ordning av länsarbetsnämnden/arbetsförmedlingen som också kan styra inriktning, lokalisering och rekrytering. AMS-utbildningar är med undantag för högskoleutbildning inom det reguljära utbildningssystemet⁵⁸ inte tidsbegränsade. För utbildning på högskolenivå som upphandlats enligt särskild ordning gäller emellertid inte någon tidsbegränsning. Huvudman för AMS-utbildningar är förutom högskolor också folkhögskolor, grund- och gymnasieskolor, olika studieförbund samt i ökande utsträckning också privata utbildningsföretag. Till största delen anordnas dock utbildningar av det statligt ägda utbildningsföretaget Lernia.⁵⁹

⁵⁴ Skolverket 2002:218.

⁵⁵ SCB (2002).

⁵⁶ Ds 2000:38; Furåker & Blomsterberg (2002).

⁵⁷ Förordning 1998:1784.

⁵⁸ Får omfatta högst 40 veckor.

⁵⁹ SCB (2002).

Arbetsmarknadsutbildning kan anvisas från den dag individen fyller 20 år. Ett annat huvudkriterium för antagning är att individen antingen är eller riskerar att bli arbetslös samt att denne söker nytt arbete genom den offentliga arbetsförmedlingen. Ytterligare ett kriterium som skiljer AMS-utbildningar från övriga eftergymnasiala utbildningsformer är att beslut om deltagande fattas av individen i samråd med arbetsförmedlare. Under utbildningen utgår ekonomisk ersättning i form av utbildningsbidrag. Bidragets storlek beräknas utifrån den ersättning individen skulle ha erhållit om denne vore öppet arbetslös.⁶⁰

Tabell 4. Studerande på eftergymnasial yrkesutbildning i urval för åren 1996, 1999 och 2001. Antal och andelen kvinnor.

Utbildningsformer	1996		1999		2001	
	Antal	% Kv.	Antal	% Kv.	Antal	% Kv.
Arbetsmarknadsutbildningar*	370	60	1 227	53,9	-	-
Yrkesteknisk högskoleutbildning**	492	0,03	367	0,05	317	0,03
Påbyggnadsutbildning inom Komvux	11 974	55,7	7 539	52,8	8 270	54,7
Totalt	12 836		9 133		8 587	

Källa: SCB (2002).

* avser yrkesinriktade utbildningar på högskolenivå.

** avser registrerade programnybörjare mot examen

Volymmässigt utgör arbetsmarknadsutbildningar totalt sett den största utbildningsformen av samtliga eftergymnasiala yrkesutbildningar. Under 1996 deltog sammanlagt drygt 140 200 individer i någon form av AMS-utbildning. Under år 1999 uppgick motsvarande antal till cirka 139 700 individer. Av detta antal är det dock endast en liten del som bedriver studier på högskolenivå. Som framgår av *Tabell 4* ovan uppgick antalet studerande på högskolenivå under 1996 till 370 individer. För år 1999 hade motsvarande antal ökat till drygt 1 200 individer. Huvuddelen av dessa studerade med inriktning mot datateknik och företagsekonomi.⁶¹

4.3.3 Yrkesteknisk högskoleutbildning

Utbildningsformen med Yrkesteknisk högskoleutbildning (YTH) inleddes år 1975 som en försöksverksamhet. YTH tillkom i likhet med Kvalificerad yrkes-

⁶⁰ Ds 2000:38.

⁶¹ SCB (2002).

utbildning dels i syfte att tillgodose industrins och de mindre företagens behov av kvalificerad yrkeskompetens, och dels att möta efterfrågan på högre utbildning från en grupp i samhället som tidigare haft små eller inga möjligheter att söka sig till högskolan. Ett tredje syfte med YTH var att ge ämnesutbildning för blivande lärare i yrkesteknik i gymnasieskolan. Huvudman för YTH är universitet och högskola som också sköter antagning och urval. För behörighet att söka krävs två års yrkesutbildning följt av fyra års yrkesverksamhet inom det aktuella studieområdet, alternativt sex års yrkesverksamhet. Antagna studenter finansierar sin utbildning till största del med hjälp av studiemedel. Det finns dock för YTH en särskild ordning där särskilt vuxenstudiestöd kan utgå. Detta gäller emellertid endast för YTH-utbildningar som anordnades redan under år 1994.⁶²

Längden på utbildningar inom YTH varierar. Enligt högskoleförordningen ges en speciell Yrkesteknisk examen som omfattar minst 60 högskolepoäng, det finns dock exempel på utbildningar som utökats till att omfatta 80 högskolepoäng. YTH-utbildningar finns i på 18 orter. Utbildningsutbudet omfattar ett tjugotal inriktningar. Förutom merparten av utbildningarna som leder till yrken inom branscher som exempelvis fordonsteknik, träteknik, maskin- och verkstadsteknik, förekommer också utbildningar med inriktning mot livsmedel, kvalitetsteknik samt textil- och konfektion.⁶³ Volymmässigt har YTH från år 1999 och framåt tilldelats totalt 1 000 utbildningsplatser per år.⁶⁴

4.4 Utbildningsutbud och studerandevolymer inom Kvalificerad yrkesutbildning

I motsats till flertalet av de ovan beskrivna utbildningsformerna har antalet KY-utbildningar vuxit kraftigt från starten 1996. Vid utgången av år 2001 uppgick antalet utbildningsprogram till drygt 260 fördelade inom 12 utbildningsinriktningar. Utbildningsvolymen uppgick under år 2002 till cirka 12 500 årsstudieplatser. Den aggregerade utbildningsvolymen, det vill säga antalet individer som idag genomgår inklusive de som tidigare genomgått en KY-utbildning uppgick under år 2001 till uppskattningsvis 21 000 personer.⁶⁵ Hur utbild-

⁶² Ds 2000:33.

⁶³ Ibid.

⁶⁴ Lindell & Johansson (2002).

⁶⁵ Myndigheten för Kvalificerad yrkesutbildning (2002).

ningsvolymen inom KY har utvecklats från perioden 1996 och fram till år 2001 uppdelat på utbildningsinriktning redovisas i *Tabell 5* nedan.

Tabell 5. Beviljade utbildningsplatser på Kvalificerad yrkesutbildning för åren 1996, 1999 och 2001 samt genomsnitt för perioden. Utbildningskategori. Antal.

Kategori	1996	1999	2001	Genomsnitt 1996-2001
	Utb platser	Utb Platser	Utb platser	Utb platser
Bygg	111	119	137	110
Ekonomi	229	70	321	205
IT	320	707	928	566
Jord, skog & trädgård	52	0	56	42
Livsmedel	76	0	20	28
Miljö	75	30	55	49
Transporter	124	30	109	84
Tillverkning	429	498	491	454
Träindustri	52	20	76	40
Turism	180	96	196	158
Vård	36	264	170	127
Övriga *	44	48	120	100
Totalt	1 728	1 882	2 679	1 963

Källa: Myndigheten för Kvalificerad yrkesutbildning (2002). Bearbetad.

* Till kategorin Övriga hör KY-utbildningar som inte kunnat kopplas till andra utbildningsinriktningar. Dessa är t ex utbildningar inriktade mot radio, TV, specialiserat hantverk.

Som framgår av *Tabell 5* så har antalet beviljade utbildningsplatser ökat under perioden 1996 till 2001. Av tabellen framgår också att störst antalet beviljade ansökningar återfinns inom kategorin ”IT” där i genomsnitt 566 studieplatser för perioden beviljades. Som näst största studieinriktning kommer ”Tillverkning” med i genomsnitt 454 platser beviljade för perioden. Som tredje största utbildningsinriktning kommer ”Ekonomi” med 205 platser beviljade.

4.4.1 Efterfrågan på studieplatser

Förutom förmågan att tillgodose ett utbildningsbehov som motsvarar arbetsmarknadens krav, är det intressant att redovisa i vilken utsträckning som studenterna dels har ansökt om en utbildningsplats, dels antagits vilket redovisas i *Tabell 6*.

Tabell 6. Tillgång till och av individer sökta studieplatser samt täckningsgrad (aggregerat söktryck) inom Kvalificerad yrkesutbildning. Antal och procent.

	1997	1998	1999	2000	2001
Tillgång studieplatser	2 308	6 495	10 160	12 373	12 454
Sökta studieplatser	2 207	5 839	8 534	9 978	10 151
Täckningsgrad (%)	96	90	84	81	82

Källa: Myndigheten för Kvalificerad yrkesutbildning (2002).

Som framgår av *Tabell 6* ovan har andelen studerande i förhållande till antalet tillgängliga utbildningsplatser minskat från 96 % vid utbildningsstarten 1996 till motsvarande 82 % under 2001.

Fördelat på de 12 utbildningsinriktningarna för perioden 1996-2001, visar det så kallade söktrycket⁶⁶ i *Tabell 7* att det är utbildningar inom sektorerna Vård, Ekonomi, IT och Turism som drar till sig det största intresset hos sökande.

Tabell 7. Söktryck åren 1996, 1999 och 2001 uppdelat på utbildningskategori.

Utbildningskategori	1996	1999	2001
	Söktryck	Söktryck	Söktryck
Bygg	1,9	2,2	2,0
Ekonomi	2,8	4,3	3,8
IT	4,0	5,0	3,3
Jord, skog & trädgård	1,9	2,2	3,0
Livsmedel	2,0	2,4	2,4
Miljö	1,8	2,0	2,8
Transporter	2,8	2,6	2,9
Tillverkning	1,9	3,1	2,3
Träindustri	1,6	2,6	2,7
Turism	9,1	4,4	3,6
Vård	13,8	4,8	3,6
Övriga	-	3,8	3,6
Totalt	3,1	4,1	3,2

Källa: Myndigheten för Kvalificerad yrkesutbildning (2002). Bearbetad.

Som framgår av *Tabell 7* så hade exempelvis vårdutbildningar ett högt söktryck under det första verksamhetsåret 1996 med närmare 14 sökande per plats, varav andelen antagna kvinnor uppgick till 100 %. Under år 2001 var motsvarande

⁶⁶ Proportionen mellan totala antalet ansökningar och totala antalet antagna.

söktryck nere på 3,6 med en fortsatt procentuell övervikt av kvinnor (92 %). Intresset för IT har också visats med en toppnotering under år 2000 med 5 sökande per antagen där andelen antagna kvinnor uppgick till 30 %. Även här har söktrycket gått tillbaka till 3,3 sökande under år 2001, varav andelen kvinnor uppgick till 35 %. En tänkbar förklaring till nedgången är den kraftiga expansionen av antalet utbildningsplatser som skedde under samma tidpunkt för branschen i dess helhet. Även inom Turism noteras en kraftig nedgång i söktrycket. Lägst söktryck under de redovisade perioderna hade branscherna Bygg, Miljö samt Träindustri.

4.4.2 Huvudmän inom Kvalificerad yrkesutbildning

När det gäller vilka som agerar huvudmän inom Kvalificerad yrkesutbildning, visade forskargruppens slutrapport att kommunerna är den i särklass största aktören.⁶⁷ Som framgår av *Tabell 8* nedan stod kommunerna fram till och med år 1999 för närmare 59 % av samtliga utbildningsprogram. Vidare visade sammanställningen att privata utbildningsföretag utgjorde den näst största kategorin med totalt 19 % av utbildningsprogrammen. Landstingen och AMU-gruppen stod för små andelar med 3,2 % respektive 4 % under samma tidsperiod.

Tabell 8. Fördelning huvudmannaskap inom Kvalificerad yrkesutbildning under perioden 1996-99 samt för nytilkomna utbildningsprogram under år 2001. Antal och procent.

Huvudman	1996 – 99*		2001**	
	Antal	%	Antal	%
Kommun	74	58,7	55	55,0
Privat	24	19,0	34	34,0
Högskola	19	15,1	8	8,0
Landsting	4	3,2	3	3,0
AMU-gruppen	5	4,0	-	-
Statlig	-	-	0	0,0
Totalt	126	100,0	100	100,0

Källa: * SOU 1999:119, ** Myndigheten för Kvalificerad yrkesutbildning (2002). Bearbetad.

I sin årsredovisning för 2001 redovisade Myndigheten för Kvalificerad yrkesutbildning antalet nystartade utbildningsprogram och hur dessa fördelade sig bland de olika aktörerna. Som framgår av tabellen ovan har kommunerna fort-

⁶⁷ SOU 1999:119.

sättningsvis kommit att stå för den största delen av nystartade utbildningsprogram med totalt 55 stycken under 2001⁶⁸. Noterbart är vidare den ökning av privata utbildningsföretag som har skett under 2001. Intressant är också andelen högskolor som fram till 1999 stod för drygt 15 % av utbildningsprogrammen har fortsatt att, i förhållande till kommuner och privata företag, hålla en låg nivå där de under 2001 stod för cirka 8 % av utbildningsprogrammen.

5 Fakta om de medverkande

I detta kapitel ges en övergripande bild av de drygt 5 400 respondenter som medverkade i någon av de tre enkätundersökningarna som genomförts tidigast sex månader efter avslutade studier. Redovisningen av respondenternas bakgrund sker inledningsvis utifrån variablerna Kön och Ålder. Därefter redovisas tidigare sysselsättningsgrad samt registrerad arbetslöshet före påbörjad utbildning. De två sistnämnda uppgifterna insamlades under perioden med försöksverksamhet av SCB och avspeglar hela populationen av studerade på KY. Avslutningsvis redovisas hur respondenterna fördelar sig m a p utbildningsinriktning efter avslutad utbildning. Dataredovisningen sker, där så är möjligt, både för respektive undersökningstillfälle och sammanslaget, i syfte att åskådliggöra eventuella förändringar över tid, samt jämförs också mot liknande undersökningar.

5.1 Könsfördelning

En viktig utgångspunkt inför försöksverksamheten med KY var att bryta könsbundna yrkesval och lyfta fram utbildningar som medvetet försökte bryta dessa mönster.⁶⁹ Forskargruppens utvärdering visade att under de första omgångarna så hade de Kvalificerade yrkesutbildningarna i jämförelse med högskolan en något jämnare könsfördelning men att det liksom inom högskolan rådde stora skillnader i vad män och kvinnor studerar.⁷⁰

⁶⁸ Under året 2000 beviljades inga nya utbildningsprogram.

⁶⁹ Regeringens proposition 1995/96:145.

⁷⁰ SOU 1999:119.

I jämförelse med arbetsmarknaden i dess helhet⁷¹ visade forskargruppens resultat att försöksverksamheten inte lyckats bryta rådande könsmonster. Istället pekade resultaten på att könsfördelningen inom den Kvalificerade yrkesutbildningen följde de mönster som råder på arbetsmarknaden i stort. I slutrapporten konstaterade forskargruppen följande:

”Könsmärkningen av såväl arbetsliv som utbildningar har visat sig utgöra starka strukturer. Detta slår även igenom på de Kvalificerade yrkesutbildningarna. Totalt har utbildningarna en något jämnare könsfördelning än den allmänna högskolan, men det finns stora skillnader i vad män och kvinnor studerar. Männerna är kraftigt överrepresenterade inom branscherna Bygg, Jord, skog och trädgård, Transport, Tillverkning och Träindustri. Kvinnorna är kraftigt överrepresenterade inom Vård, Turism och Miljö, men också inom Ekonomi. De könsmässigt jämna branscherna är IT och i viss mån Livsmedel, så även den sammansatta restkategorin Övriga... Kvalificerade yrkesutbildningarna bryter således inte på något avgörande sätt mot könsbundna utbildnings- och yrkesval. Könsfördelningen följer arbetsmarknaden i dess helhet.” (SOU, 1999:119, s 219)

Mot bakgrund av forskargruppens slutrapport resultat är det intressant att se om de efterföljande resultaten förändrats eller ej. Detta redovisas i *Tabell 9* nedan.

Tabell 9. Könsfördelning för respektive undersökningstillfälle och sammanlagt. Antal och procent.

Kön	1999		2000		2001		Sammanlagt	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Män	607	54,0	698	51,3	1 464	49,6	2 769	50,1
Kvinnor	517	46,0	663	48,7	1 488	50,4	2 668	49,9
Totalt	1 124	100,0	1 361	100,0	2 952	100,0	5 437	100,0

Källa: Luleå tekniska universitet & SCB (1999, 2000, 2001)

Som framgår av *Tabell 9* är fördelningen mellan män och kvinnor mycket jämn på en aggregerad nivå. Det sammanlagda resultatet visar att det endast skiljer en tiondels procentenhet mellan andelen män (50,1 %) och kvinnor (49,9 %). Resultaten av de enskilda undersökningarna visar emellertid att skillnaderna

⁷¹ Inom befolkningen (25-64 år) under 1999 hade 29 % av kvinnorna (och fyra procent av männen) en vårdutbildning, 29 procent av kvinnorna (och 18 procent av männen) en utbildning för förvaltning, handel och kontor och sex procent av kvinnorna (och 52 procent av männen) en utbildning för industri och hantverk (SCB, 1999).

varit större. Den största skillnaden fanns vid undersökningen som genomfördes under 1999 där 54 % utgjordes av män medan 46 % var kvinnor. Detta förhållande har förändrats fram till 2001 års undersökning där kvinnorna utgjorde en knapp majoritet med 50,4 %. I jämförelse med andra liknande undersökningar visar resultatet på en närmast systematisk jämställdhet. I sin undersökning av studerande på YTH fann Jacobsson (1997) att könsfördelningen var 94 % män och 6 % kvinnor medan Martinson (2001) i sin studie av deltagare på Swit rapporterade motsvarande förfördelning där andelen män uppgick till 62 % och kvinnor till 38 %.

Fördelat på respektive utbildningsinriktning förändras emellertid bilden av jämställdhet. Resultatet av studien visar att det könsbundna yrkesvalet har fortsatt. I likhet med undersökningen under 1999 visar resultatet att av antalet studerande som avslutade sin utbildning under 1999 och 2000, var andelen män klart dominerande inom byggsektorn, träindustrin, tillverkning samt inom Jord, skog & trädgård. Inom byggsektorn uppgick exempelvis andelen män till 83,5 %. På motsvarande sätt uppgick andelen kvinnor inom turismbranschen till 77,5 %, inom miljöinriktade utbildningar till 70,8 % samt inom vård- och omsorgsutbildningar till 92,9 %. Studien visar att jämnast könsfördelning uppnåtts inom branscherna Informationsteknologi, Livsmedel, Transport samt inom kategorin Övriga.

5.2 Åldersfördelning

I utvärderingen av KY konstaterade forskargruppen att av de medverkande studenterna var drygt hälften under 24 år. Vidare var nästan en tredjedel av studenterna i åldersintervallet 25 till 34 år och att 14 % var 35 år eller äldre.⁷² Mot denna bakgrund är det intressant att jämföra om åldersstrukturen förändrats sedan dess. Detta redovisas i *Tabell 10* nedan.

⁷² SOU 1999:119.

Tabell 10. Åldersfördelning för respektive enkätundersökning och sammanlagt. Antal och procent.

Ålder	1999		2000		2001		Sammanlagt	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
16 – 24	21	1,8	160	11,8	631	21,4	812	15,0
25 – 34	846	75,3	862	63,3	1 648	55,8	3 356	61,7
35 +	257	22,9	339	24,9	673	22,8	1 269	23,3
Totalt	1 124	100,0	1 361	100,0	2 952	100,0	5 437	100,0

Källa: Luleå tekniska universitet & SCB (1999, 2000, 2001).

Mot bakgrund av utvärderingsrapporten visar *Tabell 10* på en förskjutning beträffande åldersfördelning hos respondenterna. Medan medelåldern uppgick sammanlagt till drygt 30 år, visar en jämförelsen mellan de olika undersökningstillfällena att KY i ökad utsträckning antar karaktären av en ungdomsutbildning. Medan andelen studerande i åldrarna 16 till 24 år uppgick till knappt 2 % vid undersökningen 1999, utgjorde samma ålderskategori drygt en femtedel (21,4 %) av de tillfrågade vid undersökningen 2001. Motsvarande har studerande i åldrarna 25 till 34 år minskat från drygt tre fjärdedelar (75,3 %) vid undersökningen 1999 till 55,8 % vid undersökningen 2001. Av den sammanlagda bilden framgår att kategorin dominerar med 61,7 %. Andelen studerande i åldrarna 35 år och uppåt uppvisar små förändringar.

I jämförelse med andra undersökningar fann Jacobsson (1997) att bland studerande på YTH var drygt hälften (54 %) i åldern 41 år och äldre medan andelen studerande i åldern 36-40 år uppgick till 25 %. Minst andel studerande återfanns i ålderskategorin 26-30 år (5 %). Enligt Martinson (2001) var medelåldern för studerande inom Swit-utbildningar 39 år, vilket framhålls som föga överraskande eftersom undersökningen i huvudsak omfattade anställda istället för arbetslösa som i större utsträckning antas vara etablerade på arbetsmarknaden.

5.3 Tidigare sysselsättningsgrad

Under försöksverksamheten insamlade SCB på uppdrag av kommittén för Kvalificerad yrkesutbildning, statistik över hur många som var registrerade som sysselsatta i november året innan de påbörjade en KY-utbildning. Datainsamlingen som inhämtades från sysselsättningsregistret pågick fr o m hösten 1996

och t o m årsskiftet 1998, omfattade uppskattningsvis 10 000 individer.⁷³ Undersökningens resultat redovisas i *Tabell 11* nedan.

Tabell 11. Tidigare sysselsättningsgrad hos studerande inom Kvalificerad yrkesutbildning fördelat på utbildningsinriktning. Procent.

Utbildningsinriktning	Sysselsatta (%)		
	Kvinnor	Män	Totalt
Bygg	43	47	46
Ekonomi	52	46	50
IT	48	41	44
Jord, skog & trädgård	44	59	55
Livsmedel	50	60	55
Miljö	49	44	48
Transporter	51	54	53
Tillverkning	42	40	40
Träindustri	11	49	41
Turism	55	47	53
Vård	70	76	70
Övriga	42	36	39
Totalt	50	44	47

Källa: SOU 1999:122, s 111.

Som framgår av *Tabell 11* ovan var totalt 47 % av de studerande inom Kvalificerad yrkesutbildning sysselsatta året innan de påbörjade sin utbildning. Detta kan exempelvis jämföras med Jacobssons studie (1997) av studerande på YTH där totalt 59 % av de medverkande hade tidigare sysselsättning. Av tabellen framgår också att en större andel kvinnor (50 %) än män (44 %) var sysselsatta. Andelen sysselsatta var störst inom Vård där sammanlagt 70 % av de undersökta var registrerade som sysselsatta. Lägst andel sysselsatta återfanns inom Träindustri med 41 %.

5.4 Registrerad arbetslöshet

På motsvarande sätt genomförde SCB under samma period som ovan mätningar i syfte att kartlägga i vilken omfattning studerande som påbörjat en KY-utbildning var registrerade som arbetslösa året dessförinnan. I jämförande syfte insamlades motsvarande uppgifter för nybörjare inom högskolan.

⁷³ SOU 1999:122.

Tabell 12. Tidigare utbildningsbakgrund för studerande på Kvalificerad yrkesutbildning och högskolenybjörjare. Procent.

	Arbetslöshet (%)					
	KY			Högskolenybjörjare		
	Kv	Män	Totalt	Kv	M	Totalt
Långtidsarbetslösa	3	3	3	1	2	2
Arbetslösa	53	53	53	38	36	37
Deltidsarbetslösa	5	1	3	3	1	2
Totalt arbetslösa	61	57	59	42	39	41
Ej arbetslösa	39	43	41	58	61	58
Totalt	100	100	100	100	100	100

Källa: SOU 1999:122, s 226.

Av Tabell 12 framgår att av dem som påbörjade en KY-utbildning under perioden 1996-98, var totalt 59 % registrerade som arbetslösa någon gång året dessförinnan. Motsvarande andel för nybjörjare inom högskolan uppgick till 41 %. Det framgår således att utbildningsformen med KY under dess inledande skede lockat till sig större andel arbetslösa än högskolan. Fördelat på kön framgår att en större andel kvinnor (61 %) tidigare registrerats som arbetslösa än män (59 %). Motsvarande mönster återfinns inom kategorin nybjörjare inom högskolan där andelen arbetslösa kvinnor uppgick till 42 % respektive 39 % för männen.

I jämförelse med andra undersökningar visade studien genomförd av Jacobsson (1997) att 89 % av de studerande på YTH hade en heltidsanställning innan påbörjad utbildning medan 1 % arbetade deltid samt 7 % som uppgav att de varit arbetslösa.

5.5 Utbildningsinriktning inom KY

Förutom tidigare sysselsättning och arbetslöshet är det ur ett arbetsmarknadsperspektiv givetvis intressant att studera hur de hittills utexaminerade är fördelat på de totalt 12 olika utbildningsinriktningar som finns inom KY. I den tidigare utvärderingen av KY beskrev forskargruppen kopplingen mellan utbildningsutbudet och arbetsmarknadens efterfrågan på följande sätt:

”Branschernas relativa storlek är mycket snedfördelad i KY-försöket. När de Kvalificerade yrkesutbildningarna klassas i tolv branschgrupper, så visar det sig att fyra ”branscher” svarar för nästan tre fjärdedelar av utbildningsplatserna och de övriga åtta följaktligen får dela på en fjärdedel. Snedfördelningen mellan branscherna är något förvånande, i synnerhet att de mindre branschgrupperna fått denna inbördes

ranking. Att de små är så små, som nu är fallet, är även det anmärkningsvärt. Den stora vårdsektorn är svagt företrädd, endast tre procent av platserna... Av de stora branschgrupperna var det väntat, att IT skulle vara väl företrädd, men inte i denna omfattning, dvs 24 procent av totala antalet platser. Turismsektorn med elva procent av platserna är också större än förväntat. Koncentrationen av industri- och ekonomiutbildningar har däremot ungefärligen blivit den förväntade.” (SOU 1999:119, s 208-209)

Mot denna bakgrund är det intressant att se om fördelningen mellan branscherna har förändrats efter den inledande undersökningen från 1999. Resultatet återges i *Tabell 13* nedan.

Tabell 13. Tillfrågades utbildningsinriktning för respektive undersökning och sammanlagt. Antal och procent.

Utbildningsinriktning	1999		2000		2001		Sammanlagt	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Bygg	35	3,1	76	5,6	131	4,4	242	4,5
Ekonomi	221	19,7	173	12,7	487	16,5	881	16,2
IT	183	16,3	343	25,2	802	27,2	1 328	24,4
Jord, skog & trädgård	70	6,2	32	2,5	93	3,2	195	3,6
Livsmedel	18	1,6	25	1,8	33	1,1	76	1,4
Miljö	48	4,3	56	4,1	88	3,0	192	3,5
Transporter	65	5,8	85	6,2	180	6,2	330	6,1
Tillverkning	234	20,8	298	21,9	532	18,0	1 064	19,6
Träindustri	34	3,0	19	1,4	19	0,6	72	1,3
Turism	144	12,8	210	15,4	338	11,4	692	12,7
Vård	38	3,4	27	2,0	118	4,0	183	3,4
Övriga	34	3,0	17	1,2	131	4,4	182	3,3
Totalt	1 124	100,0	1 361	100,0	2 952	100,0	5 437	100,0

Källa: Luleå tekniska universitet & SCB (1999, 2000, 2001).

Av tabellen ovan framgår att det mönster som kunde iakttas vid det första undersökningstillfället under 1999 inte har förändrats nämnvärt jämfört med de därpå följande undersökningarna. Några undantag finns dock. Noteras kan exempelvis den kraftiga ökningen inom IT-branschen från närmare 17 % under 1999 till drygt 27 % under år 2001. Samtidigt bör noteras att dessa studerande påbörjat sina studier innan IT-krisen slagit igenom fullt ut.

5.6 Examen eller utbildningsbevis från KY

Enligt Förordningen (2001:1131) får en Kvalificerad yrkesutbildning med en utbildningslängd om minst 40 poäng avslutas med en Kvalificerad yrkesexa-

men. Detta under förutsättning att den studerande har fullgjort vad som krävs för att blir godkänd på samtliga moment. På motsvarande sätt har studerande som ej godkänts på alla inkluderade kurser rätt att av utbildningsanordnare erhålla ett utbildningsbevis.

Eftersom examen respektive utbildningsbevis bör vara av stor betydelse i samband med jobbsökande, är det av intresse i vilken utsträckning som de tillfrågade erhållit dessa bevis eller inte. Detta redovisas i *Tabell 14* nedan.

Tabell 14. Svar på frågan: "Har Du fått examensbevis eller utbildningsbevis från den Kvalificerade yrkesutbildningen?" Antal och procent.

Svar	1999		2000		2001		Sammanlagt	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Ja	994	88,4	1 203	88,4	2 684	90,9	4 881	89,7
Nej	126	11,2	152	11,2	259	8,8	537	9,9
Bortfall/Ej svar	4	0,4	6	0,4	9	0,3	19	0,4
Totalt	1 124	100,0	1 361	100,0	2 952	5 437	5 437	100,0

Källa: Luleå tekniska universitet & SCB (1999, 2000, 2001).

Som framgår av tabellen ovan så har sammanlagt närmare 90 % av de tillfrågade antingen avlagt examen eller erhållit utbildningsbevis från sin KY-utbildning⁷⁴. I jämförelse mellan de olika enkätundersökningarna är denna andel tämligen stabil. Av tabellen framgår också att närmare 10 % av de tillfrågade har avslutat sin utbildning utan att erhålla vare sig examen eller utbildningsbevis. I jämförelse visar dock *Tabell 14* att denna sistnämnda andel tenderar att minska. Det finns också en liten andel (0,4 %) som antingen inte vill besvara frågan eller svarat att de inte vet.

Fördelat på kön visar resultatet att en större andel kvinnor (91,5 %) än män (88,5 %) har erhållit utbildningsbevis. Fördelat på ålder finns inga skillnader.

Fördelat på utbildningsinriktning visar resultatet på stora skillnader. Tillfrågade som i störst utsträckning erhållit examens- eller utbildningsbevis återfinns inom Träindustri (97,2 %) följd av Vård (96,2 %) och Turism (93,4 %). Minst andel som erhållit någon form av bevis återfinns i branscherna Livsmedel (17,1 %) och Bygg (12,4 %). En tänkbar orsak till att de sistnämnda bran-

⁷⁴ Enligt förordningen finns ingen nedre gräns för hur många kurspoäng som krävs för att erhålla ett utbildningsbevis. Det kan dock således finnas stora variationer hos de tillfrågade. Datamaterialet medger ej uppdelning mellan de som avlagt examen respektive erhållit utbildningsbevis.

schema i jämförelse med övriga har låg examinationsgrad, kan vara att studenterna där upplever sig ha en ”trygg anställning” och därför inte känner samma behov av formella meriter i form av examensbevis.

6 Redovisning av enkätstudierna

I detta kapitel redovisas resultaten av de tre enkätundersökningarna. Resultatredovisningen inleds med i vilken utsträckning som respondenterna uppger att de har arbete, studerar eller är arbetslösa efter avslutade studier. Därefter följer resultaten för i vilken utsträckning respondenterna anser att de arbetar inom ett, för deras utbildning, relevant yrkesområde samt i vilken utsträckning som kunskapsinnehållet i utbildningarna motsvarar vad som efterfrågas i arbetslivet. Kapitlet avslutas med en beskrivning av i vilken utsträckning respondenterna anser sig vara nöjda med sin utbildning. I syfte att inplacera studien i en utbildningskontext är, där så är varit möjligt, resultaten kopplade till tidigare forskningsresultat. Jämförelser av de olika resultaten bör dock tolkas försiktigt, främst med tanke på av de olika studiegruppernas såväl externa som interna heterogenitet avseende studerandebakgrund, tidigare yrkeserfarenheter samt arbetsuppgifter.

6.1 Arbete, studier eller arbetslöshet

I den första enkätundersökningen av respondenternas möte med arbetsmarknaden under 1999 konstaterade forskargruppen att:

”75 procent av studenterna har en anställning sex månader efter avslutade studier, vilket måste betraktas som ett gott betyg. Till detta kommer drygt fyra procent egna företagare vilket innebär att nästan 80 procent har arbete. Vi kan också konstatera att 14 procent är arbetssökande sex månader efter sin utbildning vilket inte är helt tillfredsställande. Det kan vara en indikation på att de Kvalificerade yrkesutbildningarna inte är lika generellt gångbara på arbetsmarknaden som vissa högskoleutbildningar. Siffrorna kan tolkas som att den som inte får arbete i det med utbildningen avsedda målyrket har svårigheter att få arbete i andra yrken”. (SOU, 1999:119, s 210)

Den första studien från 1999 visade att av de före detta studerande som fått anställning var de flesta (83 %) privatanställda. Drygt 36 % var verksamma i små

företag (1-49 anställda), 24 % i medelstora företag (50-499 anställda) och 37 % inom stora företag med 500 eller fler anställda.⁷⁵

Mot denna bakgrund är det en av studiens huvudfrågor att se om denna bild har hållit i sig fram till undersökningen som genomfördes 2001. Intressant är också att se den samlade bilden av sysselsättningen hos de respondenterna som hittills sökt sig ut på arbetsmarknaden.

Tabell 15. Sysselsättning sex månader efter avslutad KY-utbildning för respektive undersökning och sammanlagt. Antal och procent.

Sysselsättning	1999		2000		2001		Sammanlagt	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Anställd	845	75,2	1 013	74,4	2 350	79,6	4 208	77,4
Eget företag	50	4,4	84	6,2	150	5,1	284	5,2
Arbetsökande	153	13,3	162	11,9	240	8,1	555	10,2
Högskola	82	7,3	105	7,7	253	8,6	440	8,1
Bortfall/Ej svar	1	0,1	0	0	3	0,1	4	0,1
Totalt:	1 131	100,3	1 364	100,2	2 996	101,5	5 491 ⁷⁶	101,0

Källa: Luleå tekniska universitet & SCB (1999, 2000, 2001).

Som framgår av *Tabell 15* ovan visar det sammanlagda resultatet att drygt 77 % av respondenterna hade någon form av anställning samt att drygt 5 % uppgav att de hade startat ett eget företag, vilket innebär att närmare 83 % hade arbete vid undersökningstillfällena. Som framgår av tabellen var också drygt 10 % arbetslösa och att drygt 8 % studerade vid högskola eller universitet.

I jämförelse med andra liknande undersökningar uppvisar resultaten på förhållandevis stora likheter. I studien av YTH-studerande som genomfördes av Jacobsson (1997), framgick att närmare 83 % av de tillfrågade hade sysselsättning efter avslutad utbildning. Av dessa uppgav 21 % att de arbetade heltid på samma arbetsplats medan 59 % arbetade heltid på en ny arbetsplats. Vidare uppgav 3 % att de arbetade deltid samt att 8 % var arbetslösa.

Vid en jämförelse mellan de olika undersökningstillfällena framgår att andelen anställda har fortsatt att öka från 1999 fram till 2001 från 75,2 % till 79,6 %. Detta gäller också andelen som fortsätter att studera vid högskola som

⁷⁵ SOU 1999:119. En närmare uppföljning inom vilken kategori av företag eller organisationer som de examinerade hamnar i har efter undersökningen 1999 inte gjorts.

⁷⁶ Att tabell 15 summerar fler studenter än vad som ingick i de respektive undersökningarna och sammanlagt orsakas av att några studerande inom högskolan även finns registrerade som arbetsökande.

ökat från 7,3 % under 1999 till 8,6 % under 2001. Resultatet visar också att andelen arbetslösa procentuellt sett minskat från 13,3 % under 1999 till 8,1 % under 2001.

Fördelat på kön visar resultatet att 76,8 % av männen är anställda och att 6,3 % har eget företag. Motsvarande andel anställda kvinnor är 78,0 % och egna företagare 4,1 %.

Fördelat på ålder, visar resultatet att största andelen anställda (80,1 %) återfinns i åldersintervallet 24-35 år medan största andelen egna företagare (8,7 %) finns bland de personer som är 35 år och äldre.

Fördelat på utbildningsinriktning visar resultatet att det framförallt är de som utbildats inom Ekonomi, Tillverkning, Transport och IT som har ett arbete. Mindre lyckosamt att skaffa en anställning har det gått för respondenterna som utbildats inom Miljö, Träindustri och inom kategorin Övriga. Största andelen egna företagare fanns inom kategorin Jord, skog & trädgård, inom Bygg och inom Vårdssektorn (12,0 %) vilket är högre än andelen egna företagare inom exempelvis Ekonomi (3,6 %) och IT (5,9 %). Det bör dock sägas att det är svårt att uttala sig om exakt vilken effekt som KY-utbildningarna har haft på anställningsbarhet eftersom resultatet inte kontrollerats för tidigare sysselsättning och registrerad arbetslöshet hos respondenterna.

6.2 Arbete inom relevanta yrkesområden

Intressant är om de tillfrågade som uppgivit att de är anställda eller egna företagare vid undersökningstillfället, var verksamma inom ett, för deras KY-utbildning, relevant yrkesområde. Detta belyses i *Tabell 16* nedan.

Det sammanlagda resultatet visar att andelen medverkande som uppger att de är verksamma inom sitt yrkesområde var hög med närmare 80 %. I jämförelse mellan de olika undersökningstillfällena, visar resultatet att motsvarande andel var som lägst under år 2000 med 77,7 %. Resultatet från undersökningstillfället under 1999 med närmare 84 % har inte överträffats.

Tabell 16. Svar på frågan: "Är Du verksam inom det yrkesområde som Du är KY-utbildad för?". Antal och procent.

	1999		2000		2001		Sammanlagt	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Ja	751	83,9	852	77,7	1 979	79,3	3 582	79,8
Nej	141	15,8	244	22,3	517	20,7	902	20,1
Bortfäll/Ej svar	3	0,3	0	0	0	0	3	0,1
Totalt	895	100,0	1 096	100,0	2 496	100,0	4 487	100,0

Källa: Luleå tekniska universitet & SCB (1999, 2000, 2001).

Fördelat på kön visar resultatet att drygt 80 % av männen uppgivit att de är verksamma inom ett för deras utbildning avsett yrkesområde medan motsvarande andel för kvinnorna var 78,9 %. Fördelat på ålder visar resultatet att det är främst de tillfrågade i åldersintervallet 25-34 år (81,2 %) som är verksam inom relevant yrkesområde. Av de yngre i åldersintervallet 16-24 år uppgav 76,3 % att de arbetade inom "rätt" yrkesområde. Av de tillfrågade som var 35 år och äldre uppgick motsvarande andel till 78,2 %.

Fördelat på utbildningsinriktning visar resultatet att det är främst respondenter som utbildats inom kategorierna Övriga (88,2 %), IT (83,8 %), Transporter inkl. Sjöfart (87,1 %) och Vård (81,7 %) som säger sig arbeta inom ett relevant yrkesområde. Lägst andel uppgav respondenter inom kategorierna Miljö (59,7 %) och Träindustri (69,4 %).

I jämförelse med liknande forskningsresultat visar Jacobssons (1997) studie av YTH-studerande att utbildningen där leder till mobilitet på arbetsmarknaden. Av de medverkande uppgav 59 % att de bytt arbetsplats efter avslutad utbildning. Bilden av mobilitet som en strategi för att hamna inom relevant yrkesområde stärks av undersökningens andra resultat där 79 % uppgav att utbildningen inneburit "mer kvalificerade arbetsuppgifter", samt att 55 % uppgav att deras nuvarande arbetsuppgifter ligger antingen "helt eller till stor utsträckning" i linje med utbildningen.

6.3 Arbetsgivares kännedom om KY

I utvärderingen av KY ställde forskargruppen frågan till de examinerade studenterna om deras nuvarande arbetsgivare kände till KY eller ej. Denna fråga upprepades senare i undersökningen år 2000. Frågan utgick således från respondenternas egna uppfattningar.

Tabell 17. Svar på frågan "Kände din nuvarande arbetsgivare till Din speciella KY-utbildning innan han/hon anställde Dig". Antal och procent.*

Svar	1999		2000		Sammanlagt	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Ja	666	78,8	699	69,8	1 365	74,0
Nej	164	19,4	228	22,8	392	21,2
Bortfall/Ej svar	15	1,8	74	7,4	89	4,8
Totalt	845	100,0	1 001	100,0	1 846	100,0

Källa: Luleå tekniska universitet & SCB (1999, 2000, 2001).

* Frågan hade utgått i 2001 års enkätundersökning.

Det sammanlagda resultat som återspeglas i *Tabell 17* ovan framgår att 74 % av respondenterna vid undersökningstillfället var av uppfattningen att deras nuvarande arbetsgivare kände till de Kvalificerade yrkesutbildningarna, vilket kan tydas som att insatserna med att sprida utbildningskonceptet generellt sett har haft en god effekt. Bilden av arbetsgivares kännedom om KY blir dock mindre klar vid en jämförelse mellan de olika undersökningstillfällena. Där framgår att andelen arbetsgivare med kännedom om KY minskat från 78,8 % under 1999 till 69,8 % under 2000 vilket är förvånande eftersom identiteten borde bli tydligare allteftersom KY som utbildningskoncept ökar i studentvolym. En tänkbar förklaring till den högre andelen kännedom under 1999 kan vara att KY trots riktad information ändå felaktigt förknippats med andra pågående utbildningsformer som exempelvis Komvux och Kunskapslyftet.

Fördelat på kön visar resultatet på små skillnader. Av de tillfrågade ansåg 75,3 % av männen och 72,4 % av kvinnorna är deras arbetsgivare kände till deras KY-utbildning. På motsvarande sätt ansåg 19,9 % av männen och 22,7 % av kvinnorna inte att deras arbetsgivare kände till KY.

Fördelat på respondenternas ålder återfanns största andelen som ansåg att arbetsgivare kände till deras utbildning i åldersintervallet 35 år och äldre (76,5 %), följt av tillfrågade i åldersintervallet 25-34 år med 74,6 %. En möjlig orsak till detta sistnämnda resultat kan vara att de äldre har varit mera aktiva och marknadsfört sin utbildning gentemot företag i större utsträckning än de yngre deltagarna. Det bör vidare noteras att frågan om kännedom inte har specificerats till att gälla i något visst avseende, exempelvis i yrkesmässiga sammanhang, utan är tämligen generellt ställd. Detta innebär att vidare analyser av omfattning och nivån av kunskaper om KY som utbildningskoncept hos arbetsgivare bör ske restriktivt.

6.4 Motsvarar Kvalificerad yrkesutbildning arbetslivets kompetenskrav?

Frågan om utbudet av Kvalificerade yrkesutbildningar svarar mot arbetsmarknadens efterfrågan var central för forskargruppens utvärdering. En eftergymnasial yrkesutbildning som inte accepteras eller efterfrågas av vare sig de studerande eller arbetsmarknaden i övrigt är svår att motivera. Intressant är därför att se om de tillfrågade sedan undersökningen 1999 ansåg att deras utbildning svarat mot de kompetenskrav som ställs i arbetslivet.

Tabell 18. Svar på frågan "Motsvarade innehållet i Din KY-utbildning i stort sett vad Du idag behöver i Ditt arbete". Antal och procent.

Svar	1999		2000		2001		Sammanlagt	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Ja	569	75,8	591	71,3	1 423	75,2	2 583	74,4
Nej	173	23,1	174	21,0	340	18,0	687	19,8
Bortfall/Ej svar	8	1,1	64	7,7	129	6,8	201	5,8
Totalt	750	100,0	829	100,0	1 892	100,0	3 471	100,0

Källa: Luleå tekniska universitet & SCB (1999, 2000, 2001).

Av *Tabell 18* ovan framgår att sammanlagt drygt 74 % av respondenterna ansåg att utbildningarna motsvarar aktuella kompetenskrav, vilket bör ses som ett gott betyg. Samtidigt ansåg närmare en femtedel av de före detta studerande att deras utbildning inte motsvarar deras förväntade krav. Vidare uppgav närmare 6 % av respondenterna att de var osäkra. Resultatet visar också att åsikten om utbildningarnas innehållsmässiga relevans är tämligen stabil mellan undersökningstillfällena.

I jämförelse med undersökningen av YTH-studerande visades att närmare 73 % av de tillfrågade antingen ansåg att de i deras arbetsuppgifter antingen i stor eller mycket stor utsträckning har haft nytta med sin utbildning. På motsvarande sätt ansåg totalt 27 % att deras YTH-utbildning antingen i liten, mycket liten eller i inget avseende alls varit till nytta i deras arbete. När dessa uppgifter kontrollerades för sysselsättning på en "ny" respektive "gammal" arbetsplats, visade det sig att de som bytt arbetsplats i större utsträckning givits möjlighet att använda sina nyvunna kunskaper, än de som arbetade kvar på samma ställe.⁷⁷

⁷⁷ Jacobsson (1997).

Resultaten kan i viss mån även ställas mot undersökningen av studerande på Swit-utbildningar där frågan om koppling mellan utbildningarnas kunskapsinnehåll och relation till arbetslivets kompetenskrav ställdes. Resultatet visade att totalt 86 % av de tillfrågade ansåg att den kompetenshöjning som utbildningarna medfört, antingen i stor eller i viss grad varit relevanta för deras nuvarande arbetsuppgifter.⁷⁸

Fördelat på kön visar resultatet att en större andel av kvinnorna ansåg att deras utbildning motsvarade förväntningarna (75,3 %) än de tillfrågade männen (73,5 %). Samtidigt var en högre andel av männen missnöjda med utbildningens innehåll (21,4 %) jämfört med andelen kvinnor (18,1 %).

I jämförelse mellan de olika åldersgrupperna visar resultatet att respondenterna i åldrarna 25-34 var den kategori som var mest nöjd (75,9 %), följt av ålderskategorin 25-34 år (74,1 %). Minst nöjd var de tillfrågade i åldrarna 16-24 år (73,5 %). Mest kritiska återfanns i intervallet 25-34 år (20,3 %), minst kritiska var de tillfrågade i intervallet 35 år och äldre (18,7 %).

Fördelat på utbildningsinriktning är det framförallt respondenter som utbildats inom kategorierna Vård (90,8 %), Jord, skog & trädgård (85,6 %) samt Övriga (76,0 %) som anser att deras KY-utbildning kunskapsmässigt har givit dem vad de behöver. Av de individer som inte tyckte att deras utbildning motsvarade kunskapskraven återfanns största andelen inom kategorin Transporter (25,8 %), IT (22,8 %) och Tillverkning (22,7 %).

6.5 Arbetsuppgifternas kvalificering

En andra delaspekt på frågan om den Kvalificerad yrkesutbildningen motsvarar de examinerades och arbetslivets krav, kan uttolkas i vilken utsträckning som utbildningarna, enligt respondenternas egen utsaga, har inneburit intressantare arbetsuppgifter eller mer utvecklande arbete.

⁷⁸ Martinson (2001).

Tabell 19. Svar på frågan: "Har Din KY-utbildning bidragit till att Du fått intressantare eller mer utvecklande arbete/arbetsuppgifter?". Antal och procent.

Svar	1999		2000		2001		Sammanlagt	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Ja	659	73,7	655	61,2	1 595	64,7	2 909	65,6
Nej	187	20,9	251	23,4	496	20,1	934	21,1
Bortfäll/Ej svar	48	5,4	165	15,4	375	15,2	588	13,3
Totalt	894	100,0	1 071	100,0	2 466	100,0	4 431	100,0

Källa: Luleå tekniska universitet & SCB (1999, 2000, 2001).

Som framgår av *Tabell 19* visar det sammanlagda resultatet att drygt 65 % av respondenterna ansåg att deras utbildning hade bidragit till mer intressanta arbetsuppgifter. En jämförelse mellan de olika undersökningstillfällena visar dock att åsikten minskat sedan undersökningen från 1999 där närmare 74 % av de examinerade ansåg att deras utbildning bidragit till mer intressanta arbetsuppgifter.

Av tabellen kan också utläsas att drygt en femtedel inte ansåg att KY-utbildningen gynnat deras arbetslivsutveckling. I jämförelse med de andra undersökningstillfällena är andelen kritiskt inställda är tämligen stabil. Framgår gör också att sammanlagt drygt 13 % av tillfrågade inte kunde avge ett bestämt besked på frågan.

Som jämförelse kan nämnas att studien av YTH-studerande visade att drygt hälften av de tillfrågade ansåg att de nya arbetsuppgifterna blivit mer omväxlande och intressanta. Närmare 55 % av de tillfrågade ansåg att deras arbetsuppgifter antingen helt eller i stor utsträckning låg i linje med inriktningen på deras YTH-utbildning. På motsvarande sätt ansåg totalt 45 % att deras arbetsuppgifter i liten eller i inget avseende alls kunde kopplas samman med arbetsuppgifterna. Av intresse i sammanhanget är att undersökningen kunde visa att förekomsten av självständiga arbetsuppgifter var betydligt vanligare hos dem som börjat ett nytt arbete än för de som arbetade kvar på samma arbetsplats som tidigare.⁷⁹

Fördelat på kön visar resultatet att av de studerande på KY ansåg en något större andel av männen (66,6 %) än kvinnorna (64,6 %) att deras utbildning bidragit till intressantare arbetsuppgifter. I gengäld var andelen kritiskt inställda män något större (21,2 %) än motsvarande andelen kvinnor (20,9 %).

⁷⁹ Jacobsson (1997).

Fördelat på ålder visat resultatet att av respondenterna återfanns största andelen nöjda i åldersintervallet 35 år och äldre (70,6 %). På motsvarande sätt återfanns största andelen kritiska i kategorin 16-24 år (49,8 %). Utifrån de tillfrågades utbildningsinriktning visar resultatet att det är de som utbildats inom IT, Vård och restkategorin Övriga som i störst utsträckning anser att deras utbildning hade bidragit till intressantare arbetsuppgifter. Minst utbyte i form av utvecklande arbetsuppgifter ansåg sig de tillfrågade som utbildats inom branscherna Miljö och Jord, skog & trädgård.

6.6 Löneersättning

För att få en bild av hur KY-utbildningar mottagits på arbetsmarknaden kan man studera svaret på frågan om KY-utbildningen har resulterat i en högre löneersättning i relation till inkomst före utbildning. I utvärderingen av KY kunde forskargruppen konstatera att det vid undersökningstillfället 1999 rådde en stor variation. Det genomsnittliga värdet var att 56 % av de tillfrågade ansåg att de fått en högre lön.⁸⁰ Mot denna bakgrund är det intressant att se om denna åsikt har förändrats eller ej vilket återspeglas i *Tabell 20*.

Tabell 20. Svar på frågan: "Har Din KY-utbildning bidragit till att Du tjänar mer pengar?". Antal och procent.

Svar	1999		2000		2001		inlagt	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Ja	499	55,9	524	48,6	1 334	54,1	2 357	53,1
Nej	341	38,2	400	37,0	761	30,9	1 502	33,8
Bortfall/Ej svar	53	5,9	156	14,4	371	15,0	580	13,1
Totalt	893	100,0	1 080	100,0	2 466	100,0	4 439	100,0

Källa: Luleå tekniska universitet & SCB (1999, 2000, 2001).

Det sammanlagda resultatet i tabellen visar att drygt hälften av de tillfrågade ansåg att deras KY-utbildning hade bidragit till en högre lön. Samtidigt ansåg sammanlagt drygt en tredjedel av respondenterna att deras utbildning inte bidragit till en högre lön vilket får anses som dåligt med tanke på att individer bekostar sin utbildning med hjälp av studiemedel. Noteras bör också att drygt 13 % inte kunde avgöra huruvida löneersättningen höjts eller ej. Vid en sammanslagning av de sistnämnda kategorierna (33,8 +13,1), är det närmare 47 % som antingen har en negativ eller okänd löneutveckling.

⁸⁰ SOU 1999:119.

I jämförelse med YTH-studerande är dock resultaten inte särskilt överraskande. Där ansåg totalt 74 % av de medverkande att deras utbildning hade haft en gynnsam effekt på inkomstökningen. I undersökningen kontrollerades uppgiften om inkomst i relation till om de medverkande antingen arbetade på en ny respektive samma arbetsplats som innan påbörjad utbildning. Resultaten visade att för dem som arbetade på en ny arbetsplats hade detta inneburit en högre inkomstökning. Av dem som arbetade på samma arbetsplats uppgav 72 % att de hade fått en inkomstökning, medan motsvarande siffra var 80 % på en ny arbetsplats.

Vid jämförelse mellan de olika undersökningstillfällena visar resultatet att andelen som ansåg att KY bidragit till en löneökning är förhållandevis lika och avviker inte särskilt mycket. En viss nedgång kan noteras vid undersökningen som skedde under 2000.

Fördelat på kön visar resultatet att drygt 55 % av männen ansåg sig ha fått en löneökning medan närmare 33 % inte ansåg detta. Bland kvinnorna ansåg motsvarande 51 % att de hade bättre lön medan närmare 35 % inte ansåg det. Resultatet visade också på skillnader beroende på ålder. Störst andel av de tillfrågade som ansåg sig fått högre löneersättning återfanns i åldersintervallet 25-34 år (55,6 %), följt av de tillfrågade som var 35 år och äldre (53,3 %).

Fördelat på utbildningsinriktning visar resultatet att det var framförallt de som utbildats inom IT, Transporter och Ekonomi som upplevde att de fått en bättre löneersättning. Lägst andel som ansåg att deras utbildning gynnat löneersättningen återfanns inom branscherna Trä, Turism och Miljö.

Fördelat på yrkesexamen eller utbildningsbevis, visar resultatet att de som avlagt examen eller erhållit utbildningsbevis själva ansåg att de hade fått högre lön (43,7 %) än de individer som inte tagit ut någon examen (40,8 %). På motsvarande sätt var det en något högre andel av de icke-examinerade som inte hade fått någon högre löneersättning (30,7 %) än de med yrkesexamen (27,3 %). Avslutningsvis bör noteras att frågans utformning inte entydigt stipulerar till vilken tidpunkt som individen ska relatera sin inkomst till, vilket i sin tur gör det svårt att exakt avgöra styrkan hos sambandet mellan KY-utbildning och inkomst.

6.7 Åsikter om utbildningarnas längd

Förutom de examinerades åsikter med avseende på hur utbildningarna har motsvarat deras förväntningar, bidragit till mer kvalificerade arbetsuppgifter och

högre lön, är det också intressant att studera vad respondenterna anser om utbildningarnas längd.

I utvärderingen av KY kunde forskargruppen konstatera att en majoritet av utbildningsprogrammen (76,2 %) under perioden 1996 till 1999 var på 80 poäng⁸¹, vilket motsvarar två års heltidsstudier. Vidare uppgick andelen kortare utbildningar, det vill säga mellan 40 och 60 veckor, till ca 7 %. Slutligen uppgick andelen längre utbildningar, de mellan 90 och 120 kursveckor, till cirka 11 % av samtliga 208 medverkande utbildningsprogram.

Forskargruppen kunde också konstatera att de olika utbildningarna sinsemellan hade olika mål och därmed var organiserade på olika sätt. Detta beroende på att de skulle svara mot arbetslivets varierande krav på exempelvis samarbets- och problemlösningsförmåga, flexibilitet och helhetssyn.⁸²

Tabell 21. Svar på frågan: "Vad anser Du om längden på Din KY-utbildning?". Antal och procent.

Svar	1999		2000		2001		Sammanlagt	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
För kort	204	18,2	266	19,8	492	16,9	962	17,9
Lagom	846	75,4	977	72,5	2 187	74,9	4 010	74,4
För lång	49	4,4	104	7,7	239	8,2	392	7,3
Bortfall/Ej svar	23	2,0	0	0	0	0	23	0,4
Totalt	1 122	100,0	1 347	100,0	2 918	100,0	5 387	100,0

Källa: Luleå tekniska universitet & SCB (1999, 2000, 2001).

Det sammanlagda resultatet i *Tabell 21* ovan, visar att närmare 75 % av respondenterna ansåg att utbildningstiden var "lagom", det vill säga att utbildningstiden ansågs väl avvägd mot den mängd teoretiska och praktiska kunskaper som förmedlades. Av tabellen framgår också att drygt 17 % tyckte att utbildningarna kunde förlängas medan drygt 7 % ansåg att utbildningarna kunde förkortas.

Vid jämförelse mellan de olika undersökningstillfällena framgår att åsikterna om utbildningslängden var ganska stabila med undantag för de som tycker att utbildningarna kunde förkortas vars andel ökat från 4,4 % till 8,2 % under perioden 1999 till 2001.

Vid jämförelse mellan män och kvinnor visar resultatet att en större andel av kvinnorna (77,7 %) ansåg att utbildningarna var lagom långa än andelen

⁸¹ En KY-poäng motsvarar en veckas heltidsstudier.

⁸² SOU 1999:119.

män (71,3 %). Beträffande åsikten att utbildningarna var för korta respektive långa, var andelen män något större än andelen kvinnor, även om skillnaderna var procentuellt små. Fördelat på ålder, redovisades inga större skillnader mellan åldersgrupperna. Andelen som ansåg att utbildningen var lagom lång var störst bland de i åldersintervallet 16-24 år (77,4 %) följt av kategorin 25-34 år (74,4 %).

Fördelat på utbildningsinriktning tyckte framförallt respondenter utbildade inom kategorierna Transporter (17,3 %) och Turism (11,8 %) att utbildningarna kunde kortas ned. På motsvarande fanns önskan till längre utbildningar främst hos respondenter som utbildats inom Jord, skog & trädgård (33,8 %), Träindustri (27,8 %), Bygg (24,6 %), och Övriga (21,7 %).

Om vi sedan tittar på de medverkandes åsikter kring utbildningarnas längd fördelat på redovisad sysselsättning, framträder ett intressant mönster mellan de olika kategorierna av sysselsättning. Om vi börjar med svarsalternativet att utbildningarna var för korta, visar *Tabell 22* att denna åsikt till störst andel återfanns bland kategorin arbetssökande med drygt 24 %. Bland kategorierna anställda, egna företagare samt högskolestuderande var motsvarande andel drygt 17 %.

Tabell 22. Svar på frågan: "Vad anser Du om längden på Din KY-utbildning?", fördelat på sysselsättning. Antal och procent.

Sysselsättning	Anställd		Eget företag		Arbetssökande		Övriga	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
För kort	720	17,1	49	17,2	134	24,1	77	17,4
Lagom	3 145	74,7	198	69,7	379	68,3	321	73,0
För lång	294	7,0	28	9,9	37	6,7	37	8,4
Bortfall/Ej svar	49	1,2	9	3,2	5	0,9	5	1,2
Totalt:	4 208	100,0	284	100,0	555	100,0	440	100,0

Källa: Luleå tekniska universitet & SCB (1999, 2000, 2001).

Utifrån svarsalternativet att utbildningslängden var lagom, var kategorierna anställda och högskolestuderande tämligen eniga i sitt omdöme med 73 %, medan arbetssökande och egna företagare i mindre utsträckning höll med om detta. Avslutningsvis var det kategorin egna företagare som i störst utsträckning ansåg att utbildningarna kunde kortas ned (9,9 %), medan kategorin arbetssökande i minst utsträckning var av denna åsikt (6,7 %).

6.7.1 Åsikter om den arbetsplatsförlagda delens omfattning

Det sammanlagda resultatet i *Tabell 23* nedan visar att 75 % av de tillfrågade ansåg att längden på den arbetsplatsförlagda delen, som i KY kallas Lärande i arbetet (LIA), var ”Lagom”. Av tabellen framgår också att drygt 10 % av de tillfrågade tyckte att LIA kunde utökas medan drygt 13 % ansåg att den arbetsplatsförlagda delen kunde kortas.

Tabell 23. Svar på frågan: ”Vad anser Du om längden på den arbetsplatsförlagda delen i Din KY-utbildning?”. Antal och procent.

Svar	1999		2000		2001		inlagt	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
För kort	106	9,5	148	11,1	297	10,2	551	10,3
Lagom	820	73,2	962	71,9	2 248	77,1	4 030	75,0
För lång	137	12,2	206	15,4	369	12,7	712	13,2
Bortfall/Ej svar	57	5,1	22	1,6	0	0	79	1,5
Totalt	1 120	100,0	1 338	100,0	2 914	100,0	5 372	100,0

Källa: Luleå tekniska universitet & SCB (1999, 2000, 2001).

Vid jämförelse mellan de olika undersökningstillfällena framgår att åsikterna om LIA var ganska stabila. Undantaget är andelen respondenter som tycker att längden på LIA är lagom vilken ökat från 73,2 % från 1999 till 77,1 % under 2001.

Vid jämförelse mellan män och kvinnor visar resultatet att en större andel av kvinnorna (78,2 %) ansåg att utbildningarna var lagom långa än för andelen män (71,9 %). Fördelat på ålder, redovisades i detta fall inga större skillnader mellan åldersgrupperna. Andelen som ansåg att LIA var lagom lång var störst bland de yngre tillfrågade i åldersintervallet 16-24 år (78,0 %) följt av kategorin 25-34 år (76,2 %).

Fördelat på utbildningsinriktning tyckte framförallt respondenter inom kategorierna Turism (82,5 %), Livsmedel (81,3 %) och Övriga (78,3 %) att LIA-delen var lagom. Önskan till längre utbildningar återfanns främst hos de som utbildats inom Jord, skog & trädgård (33,8 %), Bygg (24,0 %), och inom Övriga (21,4 %).

När vi avslutningsvis kombinerar kontrollerar åsikter om den arbetsplatsförlagda utbildningens längd med respondentens sysselsättning efter utbildning, framträder följande mönster, vilket redovisas i *Tabell 24*: Beträffande det första svarsalternativet att utbildningslängden var för kort, uttrycks denna åsikt främst av kategorin arbetssökande (14,1 %) medan anställda, egna företagare samt högskolestuderande i mindre utsträckning uttrycker denna åsikt. En förklaring

kan vara att de medverkande hellre vill gå kvar i utbildningen än att vara arbetslösa.

Tabell 24. Svar på frågan: "Vad anser Du om längden på den arbetsplatsförlagda delen i Din KY-utbildning?", fördelat på sysselsättning. Antal och procent.

	Anställd		Eget företag		Arbets sökande		Övriga	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
För kort	408	9,7	29	10,2	78	14,1	39	8,9
Lagom	3 166	75,2	201	70,8	387	69,7	304	69,1
För lång	530	12,6	43	15,1	71	12,7	85	19,3
Bortfall/Ej svar	104	2,5	11	3,9	19	3,5	12	2,7
Totalt:	4 208	100,0	284	100,0	555	100,0	440	100,0

Källa: Luleå tekniska universitet & SCB (1999, 2000, 2001).

En andra intressant observation är svarsfördelningen på frågan om den arbetsplatsförlagda utbildningen var för lång tidsmässigt sett. Som framgår av *Tabell 24* ovan är det framförallt studerande på högskola som tycker att den arbetsplatsförlagda utbildningen kunde kortas ned vilket är intressant. Huruvida de uttrycker en vilja till större teoretiskt djup eller ej kan dock inte materialet besvara.

6.8 Nöjdhet med Kvalificerad yrkesutbildning

Ett övergripande mått på hur väl den Kvalificerad yrkesutbildningen motsvarat respondenternas förväntningar är att i efterhand fråga dem om de är nöjda med utbildningarna eller inte.

Om vi börjar med det sammanlagda resultatet så framgår det av *Tabell 25* att drygt 72 % av de tillfrågade var nöjda med sin utbildning. Samtidigt uppgav närmare en femtedel av de medverkande sig vara missnöjda med vad deras utbildning givit dem vilket bör ses som allvarligt. Noteras bör också att drygt 8 % inte kunde eller ville avge något entydigt svar på frågan.

Att jämföra medverkandes slutomdömen av olika utbildningsformer är tämligen riskabelt. Detta eftersom organisationsformer, kursupplägg, lärarresurser etc troligtvis skiljer sig avsevärt. En annan osäkerhetsfaktor i sammanhanget är att begreppet nöjdhet definieras olika mellan undersökningar. Som riktmärke bör noteras resultaten från Martinsons studie (2001) av Swit-utbildningar där, enligt uppgift, närmare 88 % av respondenterna var "mycket

eller ganska nöjda med den kunskap de fått på utbildningarna”.⁸³ Ett annat liknande exempel är AMS sexmånaders uppföljning av individer som avslutat en yrkesinriktad utbildning under andra kvartalet år 1998, där närmare 34 % upp-gav sig vara ”Mycket nöjd” med sin utbildning.⁸⁴ Sett i detta komparativa sammanhang bör de medverkandes samlade omdöme av utbildningsreformen med KY betraktas som ett relativt gott betyg.

Tabell 25. Svar på frågan: ”Är Du nöjd med Din KY-utbildning?”.
Antal och procent.

Svar	1999		2000		2001		inlagt	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Ja	890	79,5	939	70,2	2 078	71,0	3 907	72,6
Nej	185	16,5	263	19,7	584	20,0	1 032	19,2
Bortfall/Ej svar	44	4,0	135	10,1	265	9,0	444	8,2
Totalt	1 119	100,0	1 337	100,0	2 927	100,0	5 383	100,0

Källa: Luleå tekniska universitet & SCB (1999, 2000, 2001).

I jämförelse mellan de olika undersökningstillfällena visar resultatet i *Tabell 25* att andelen som var nöjda med sin KY-utbildning minskat med 8 % från undersökningstillfället 1999 och fram till år 2001. Det generella missnöjet med utbildningarna styrks också av att andelen tillfrågade som är kritiska i sin tur ökat från drygt 16 % från 1999 till 20 % vid undersökningen 2001. Andelen osäkra har under samma tidsperiod ökat med drygt 4 %. Det bör noteras att frågan är generellt ställd och att det inte finns några uppgifter som kan indikera om det är någon särskild del av utbildningen som kritiseras.

Fördelat på kön visar resultatet att andelen kvinnor som var nöjda med sin utbildning (73,8 %) är något större än motsvarande andelen män (71,4 %). Omvänt var andelen missnöjda män något större (20,4 %) än för andelen kvinnor (17,9 %).

Fördelat på ålder var det respondenter i kategorin 25-34 år som var mest nöjd (73,7 %), följt av åldersintervallet 16-24 år (72,0 %). Minst nöjd var respondenter som var 35 år och äldre (70,0 %). Denna sistnämnda ålderskategori var också den mest kritiska av samtliga där drygt en femtedel (21,0 %) var missnöjda med sin utbildning i efterhand.

⁸³ Martinson (2001), s.28.

⁸⁴ Ds 2000:38, s 225.

Fördelat på utbildningsinriktning visar resultatet att respondenter som utbildats inom kategorierna Vård (83,1 %), Trä (81,9 %), Jord, skog & trädgård (79,9 %) samt Ekonomi (78,5 %) var mest nöjda. På motsvarande sätt återfanns största andelen kritiska mot sin utbildning inom kategorierna Övriga (26,9 %), Miljö (27,5 %), och inom Bygg (23,6 %).

Om vi så avslutningsvis tittar på de medverkandes nöjdhet utifrån de olika kategorier av sysselsättning som redovisats, framträder följande svarsmönster vilket avspeglas i *Tabell 26* nedan.

Tabell 26. Svar på frågan: "Är Du nöjd med Din KY-utbildning?", fördelat på sysselsättning. Antal och procent.

Nöjdhet med KY	Anställd		Eget företag		Arbetssökande		Övriga	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Ja	3 149	75,6	203	73,3	313	56,7	277	63,4
Nej	708	17,0	48	17,3	165	29,9	116	26,5
Bortfall/Ej svar	311	7,4	26	9,4	74	13,4	44	10,1
Totalt:	4 168	100,0	277	100,0	552	100,0	437	100,0

Källa: Luleå tekniska universitet & SCB (1999, 2000, 2001).

Om vi börjar med andelen som uppgivit att de är nöjda, visar tabellen att detta gäller främst kategorin anställda med drygt 75 %, följt av egna företagare (73,3 %) vilket inte är så konstigt med tanke på att utbildningen bidragit till ett arbete och inkomst. Minst nöjd är kategorin arbetssökande vilket inte heller är så konstigt med tanke på att utbildningarna har kostat tid och pengar för de medverkande.

På motsvarande sätt är det inte heller förvånande att arbetssökande är den kategori som i störst utsträckning inte är nöjda med sin KY-utbildning (29,9 %). Minst kritiska är kategorin anställda samt egna företagare (17 %). Noterbart är också den andel i respektive kategori som inte besvarat frågan. En tänkbar förklaring till detta bortfall kan bero på att frågan är generell ställd och därmed svår att besvara entydigt.

7 Avslutande sammanfattning

I detta avslutande kapitel sammanfattas resultaten från de tre enkätundersökningarna. Först sammanfattas bilden av de medverkande, därefter summeras studiens resultat utifrån de frågeställningar som formulerades inledningsvis.

7.1 Bilden av de medverkande

Om vi börjar med att titta på vilka respondenterna är visar studien att fördelat på män och kvinnor, följer den Kvalificerade yrkesutbildningen det gängse traditionella mönstret med avseende på utbildnings- och yrkesval. Trots att försöksverksamheten syftade till att lyfta fram utbildningar som skulle bryta det könsbundna mönstret i yrkesval har så inte skett. Medan männen dominerar inom branscherna Bygg (83,5 %), Tillverkning (71,2 %) och Träindustri (81,9 %), är kvinnorna på motsvarande sätt i majoritet inom branscherna Vård (92,9 %), Miljö (77,5 %) samt Turism (77,5 %). Liknande mönster redovisas sig i studien av YTH-studerande där andelen män var 94 % och andelen kvinnor 6 %. Något jämnare könsfördelning redovisades av Martinson (2001) där andelen män på Swit-utbildningar uppgick till 62 % respektive 38 % av kvinnor.

Fördelat på ålder, visar det sammanlagda resultatet att en majoritet av respondenterna vid tiden för de olika enkätundersökningarna befann sig i åldersintervallet 25-34 år (61,7 %). Medelåldern uppgick sammanlagt till drygt 30 år. Fördelat på de olika undersökningstillfällena visar dock att andelen deltagare i åldern 16-24 år andelsmässigt ökar. Om denna trend fortsätter även i framtiden tenderar KY på sikt till att bli en i huvudsak ungdomsutbildning. Detta kan jämföras mot exempelvis Jacobssons studie (1997) av YTH-studerande, där endast 5 % av de medverkande var i åldersintervallet 26-30 år, medan drygt hälften (54 %) var i åldern 41 år och äldre. Detta har dock sin förklaring i behörighetskraven i vilka det anges att sökande skall ha minst fyra års yrkesverksamhet på heltid. Också i Martinsons studie (2001) av deltagare på Swit-utbildningar var deltagarna i medeltal äldre (39 år).

På frågan i vilken utsträckning som de medverkande varit sysselsatta respektive arbetslösa innan påbörjad utbildning finns inga exakta uppgifter att tillgå. Enligt mätningar som genomfördes av SCB under perioden 1996-98 och som därmed delvis omfattar de medverkande, hade uppskattningsvis närmare hälften av studentpopulationen (47 %) någon form av sysselsättning, medan närmare 59 % var registrerade som arbetslösa i någon grad. Uppgiften kan som

jämförelse ställas mot studien av YTH-studerande där motsvarande 7 % angav att de varit arbetslösa, medan 89 % angav att de arbetade heltid innan påbörjad utbildning. Som framgått av tidigare redovisad forskning på området försvårar bristen på information om de medverkandes tidigare utbildnings- och anställningsmönster tillsammans med uppgifter om social bakgrund, en bedömning av i vilken utsträckning som KY i kausal mening bidrar till anställning och startandet av eget företag. Det kan exempelvis inte uteslutas att medverkande har haft ett tidigare arbete att återvända till efter avslutad utbildning.

Om vi sedan ser på hur respondenterna fördelar sig inom de olika utbildningsinriktningarna visar studien sammanfattningsvis att det mönster som forskargruppen iakttog vid det första undersökningstillfället 1999 har förändrats på ett par områden. Noteras kan exempelvis den kraftiga ökningen inom kategorin IT från närmare 17 % under 1999 till drygt 27 % vid undersökningen 2001. Sammanlagt utgör IT närmare en fjärdedel (24,4 %) av samtliga som fram till år 2000 avslutat en KY-utbildning. Noteras bör att dessa påbörjat sina studier innan IT-krisen slog igenom på allvar. En annan utbildningsinriktning som uppvisar en andelsmässig ökning är Vård som under 2001 uppgick till 4 % av respondenterna jämfört med 3,4 % under 1999.

Medan vissa branscher ökar har andra minskat sin andel av examinerade. Ett sådant exempel är Miljö där andelen utexaminerade under 1999 uppgick till 4,3 % och som under 2001 minskat till 3,0 %. En liknande utveckling kan noteras inom Träindustrin vars andel utexaminerade minskat från 3,0 % under 1999 ned till 0,6 % under 2001, en nedgång med 2,4 %.

Om vi så ser till hur många av respondenterna som erhållit antingen examens- eller utbildningsbevis, visar resultatet att närmare 90 % har avslutat utbildningen med någon form av skriftlig bekräftelse på deltagande medan närmare 10 % har ”hoppat av” sina studier. Av resultatet framgår vidare att det är en något större andel kvinnor (91,5 %) än män (88,2 %) som erhållit utbildningsbevis. Fördelat på utbildningsinriktning visar resultaten att det är inom kategorierna Livsmedel (17,1 %) och Bygg (12,4 %) som avhoppet till störst del förekommer.

7.2 Erfarenheter av Kvalificerad yrkesutbildning i ett arbetsmarknadsperspektiv

Om vi börjar med i vilken utsträckning som respondenterna hade jobb efter avslutad utbildning, visar resultatet att sammanlagt 82,6 % hade antingen en anställning eller ett eget företag vid undersökningstillfällena. Resultatet visar ock-

så att sammanlagt 10,2 % uppgav att de var arbetslösa och att 8,1 % har fortsatt att studera vid högskola eller universitet. Fördelat på kön visar resultatet att av respondenterna som har arbete är 76,8 % av männen anställda och att 6,3 % har eget företag medan motsvarande andelen anställda kvinnor är 78,0 % och andelen egna företagare 4,1 %.

Huruvida resultaten kan sägas vara förväntade är svårt att avgöra eftersom KY är en helt ny utbildningsform inom systemet av eftergymnasial yrkesutbildning. Vid jämförelse av liknande forskningsstudier får dock resultaten sägas vara goda. Ser vi exempelvis till YTH ligger sysselsättningsgraden på en motsvarande nivå (83 %), medan KY klart överstiger kategorin arbetsmarknadsutbildningar där motsvarande sysselsättningsgrad låg på uppskattningsvis 60 %.⁸⁵ Det bör dock noteras att eftersom KY är ett nytt utbildningskoncept är det svårt med direkta jämförelser och att skillnader mera är att betrakta som indikatorer. Ytterligare en reservation bör lämnas för att data från tidigare studier insamlats under olika tidsperioder, varvid skillnader i sysselsättningsgrad också kan förklaras utifrån konjunkturella faktorer. Slutligen så bör man i detta sammanhang komma ihåg att knappt hälften av deltagarna uppgav att de redan var sysselsatta innan utbildningen startade.

När vi sedan tittar på i vilken utsträckning de respondenter som har ett arbete uppger att de jobbar inom ett för deras utbildning relevant yrkesområde, visar studien en relativt hög andel med 79,8 % inom målområdet. Fördelat på utbildningsinriktning är det framförallt medverkande som utbildats inom kategorierna IT, Transport och Vård som uppger detta. Resultatet kan närmast jämföras mot Jacobssons studie (1997) av yrkesverksamma som genomgått en YTH-utbildning där 55 % av de tillfrågade angav att deras nuvarande arbetsuppgifter antingen gick helt i linje eller i stor utsträckning med deras utbildningsinnehåll.

Beträffande i vilken utsträckning som de tillfrågade upplever att deras nuvarande arbetsgivare känner till reformen med Kvalificerad yrkesutbildning, uppger sammanlagt 74 % att så är fallet. Resultatet visar dock att kännedomen med KY minskat mellan de två olika undersökningstillfällena. Resultatet visar också att det är främst äldre studerandegrupper som uppger att deras arbetsgivare känner till deras utbildning. En tänkbar orsak till detta kan vara att den nämnda studerandekategorin har på ett effektivare sätt har lyckats marknadsföra sin utbildning utåt.

⁸⁵ Ds 2000:38.

På frågan om de Kvalificerade yrkesutbildningarna kunskapsmässigt levererar vad som behövs i det dagliga arbetet, visar det sammanlagda resultatet att närmare 74 % av respondenterna anser att så är fallet. Fördelat på kön, visar resultatet att männen i undersökningarna är något mer kritiska än kvinnor. Fördelat på utbildningsinriktning är det framförallt utbildningar inom kategorierna Vård och Jord, Skog & trädgård som har hittat ett fungerande koncept. Det är dock viktigt att notera att närmare en femtedel av samtliga respondenter (19,8 %) är missnöjda såtillvida att de anser att deras utbildning inte givit dem vad de behöver i sitt dagliga arbete. Inom de olika utbildningsinriktningarna uttrycks missnöjet särskilt hos medverkande som utbildats inom Transporter (25,8 %), IT (22,8 %) och Tillverkning (22,7 %). Om detta missnöje avspeglar brister främst i den skolförlagda eller arbetsplatsförlagda (LIA) delen av KY går inte att säga utifrån datamaterialet. En tredje tänkbar källa till missnöje kan vara brister i kommunikation beträffande kunskapsnivån *mellan* utbildningsanordnare och näringsliv. Under alla omständigheter är detta en viktig fråga att återkomma till.

På frågan om respondenterna har erhållit mer utvecklande arbetsuppgifter till följd av deras KY-utbildning, visar resultatet att närmare två tredjedelar (65,7 %) av de tillfrågade anser att så är fallet. Samtidigt anser drygt en femtedel (21,1 %) att deras utbildning inte gynnat deras arbetslivsutveckling. Till sammans med andelen osäkra (13,3 %) innebär detta att för drygt en tredjedel (34,4 %) av samtliga respondenter har KY inte fullt ut motsvarat förväntningarna om utvecklande arbetsuppgifter. Eftersom det i enkätfrågorna dock inte exakt definierats vad som ska förstås med ”utvecklande arbetsuppgifter”, finns möjlighet till alternativa tolkningar hos respondenterna vilket kan påverka resultatet.

Fördelat på de olika ålderskategorierna visar resultatet att det är främst de yngre deltagarna (16-24 år) som upplever att deras utbildning inte lett fram till några utvecklande arbetsuppgifter, medan de äldre deltagarna förefaller vara mer nöjda. Om kritiken beror på faktiska omständigheter eller orealistiska förväntningar på utbildningarna går inte att säga utifrån datamaterialet. En tänkbar förklaring till den andelsmässigt sett högre nöjdheten hos de äldre studerande kan vara att denna grupp har ett visst försteg i form etablering och befintliga kontakter på arbetsmarknaden.

På frågan om en utbildning inom den Kvalificerade yrkesutbildningen har medfört högre löner, visar resultatet att drygt hälften av respondenterna (53,1 %) anser att så är fallet. Detta resultat överensstämmer i hög grad med

exempelvis studerande på YTH där 55 % av de tillfrågade ansåg att deras utbildning resultat i högre lön.⁸⁶ En intressant information i sammanhanget är att bland de studerande på YTH hade 59 % av de tillfrågade bytt arbetsplats efter avslutad utbildning. Om motsvarande mobilitet finns inom KY går inte att utläsa från datamaterialet.

Fördelat på kön är det en något större andel av männen (55,1 %) inom KY som upplever en positiv löneutveckling än motsvarande andel kvinnor (51,0 %). Fordelat på utbildningsinriktning är det främst medverkande som utbildats inom IT, Transporter och Ekonomi som anser sig ha upplevt ett löneyft. Samtidigt anser dock drygt en tredjedel (33,8 %) av de tillfrågade att utbildningen inte har medfört någon ekonomisk fördel, vilket är negativt med tanke på att studerande i vanligtvis finansierar sina studier med hjälp av studielån. Sämst löneutveckling uppgav medverkande som utbildats inom Trä, Turism och Miljö. Noteras bör också den förhållandevis stora andelen av respondenterna som inte kunde eller ville besvara frågan om löner (13 %). Fordelat på ålder visade resultaten att en stor del av sistnämnda andelen osäkra utgjordes av de yngsta deltagarna 16-24 år (22,3 %), vilket kan förklaras av att dessa individer i större utsträckning än övriga studerandegrupper har fått sitt första jobb och därmed inte har något att jämföra med.

På frågan om vad respondenterna anser om utbildningarnas längd, visar resultatet att närmare tre fjärdedelar (74,4 %) uppger att deras utbildning är ”lagom”. Samtidigt anser närmare 18 % att utbildningen kunde vara längre. På följdfrågan vad de ansåg om längden på den arbetsplatsförlagda delen, lärandet i arbetet (LIA), upprepades i stort sett samma svarsmönster. På den frågan ansåg sammanlagt 75 % av respondenterna LIA tidsmässigt sett var ”lagom”. Drygt 10 % av de tillfrågade tyckte att utbildningarna kunde utökas medan drygt 13 % ansåg att LIA kunde förkortas.

Slutligen på frågan i vilken utsträckning som respondenterna är nöjda med sin utbildning, visar studien att 72,6 % har en positiv inställning till den Kvalificerade yrkesutbildningen. Samtidigt visar studien att andelen missnöjda ökat från drygt 16 % 1999 till 20 % under 2001. Fordelat på utbildningsinriktning återfinns de mest nöjda inom kategorierna Vård och Ekonomi. Största andelen missnöjda återfinns inom kategorierna Bygg och Miljö.

⁸⁶ Jacobsson (1997).

Källförteckning

- Abrahamsson K, L Abrahamsson, T Björkman, P-E Ellström & J Johansson (red) (2002) *Utbildning, kompetens och arbete*, Studentlitteratur, Lund.
- Abrahamsson K (1999) "Vocational education and training in Sweden", Monograph series, CEDEFOP, Thessaloniki.
- Abrahamsson K (2000) "Svensk yrkesutbildning mellan teori och praktik - ett nygammalt forskningsfält", i Olofsson, J, & I Schånberg (red) *Yrkesutbildningen i går och i dag – om tillväxt, välfärd och kön*, Studentlitteratur, Lund.
- Achtenhagen F (1997) "Research View on the Fields of Vocational/Higher/Adult & Continuing Education and Workbased training", i Rosengren, K E, & B Öhngren (red) *An Evaluation of Swedish Research in Education*, Ord & Form, Uppsala.
- Aronsson G & A Sjögren (1994) *Samhällsomvandling och arbetsliv. Omvärldsanalys inför 2000-talet*, Arbetsmiljöinstitutet, Stockholm.
- Bernstein B (1996) *Pedagogy, symbolic control and identity: theory, research, critique*, Taylor & Francis, London.
- Bernstein B & U P Lundgren (1983) *Makt, kontroll och pedagogik*, Liber förlag, Stockholm.
- Bourdieu P (1989) *Distinction: a social critique of the judgement of taste*, Routledge, London.
- Bourdieu P (1996) *Homo Academicus*, B Östlings Bokförlag Symposion, Eslöv.
- ERD (1998) *European Research Directory: a file of vocational training research projects*, CEDEFOP, Thessaloniki.
- Ds 1992:83 *Hur bra är vi? Den svenska arbetskraftens kompetens i internationell belysning*. Rapport till Expertgruppen för Studier i Offentlig Ekonomi.
- Ds 2000:33, *En ny eftergymnasial yrkesutbildning*.
- Ds 2000:38, *En effektivare arbetsmarknadsutbildning*.
- Ds 2002:47, *Kompetensförsörjning på arbetsmarknaden. Strategiska utvecklingstendenser*.
- Erikson R (1993) *Ursprung och utbildning: social snedrekrytering till högre studier*, Norstedt, Stockholm.
- Furåker B & M Blomsterberg (2002) "Arbetsmarknadspolitik", i Hansen L H & P Orban (red) *Arbetslivet*, Studentlitteratur, Lund.

- Förordning (1996:372), *Förordning om en försöksverksamhet med viss Kvalificerad yrkesutbildning*.
- Förordning (2001:1131), *Förordning om Kvalificerad yrkesutbildning*.
- Förordning (1998:1784), *Förordning om arbetsmarknadspolitiska aktiviteter*.
- Gesser B (1985) *Utbildning, jämlikhet, arbetsdelning*, Lund, Arkiv.
- Hammarström A (1996) *Varför inte högskola? En longitudinell studie av olika faktorerers betydelse för studiebegåvade ungdomars utbildningskarriär*. Göteborg studies in educational sciences 107. Göteborgs universitet.
- Hellevik O (1996) *Forskningsmetoder i sociologi och statsvetenskap*, Natur och kultur, Borås.
- Härnqvist K (1992) *Utbildningsreformer och social selektion*, Carlsson Bokförlag, Stockholm.
- Jacobsson J-E (1997) ”YTH – Vem och Varför? Samlade erfarenheter av landets yrkestekniska högskoleutbildning”, Luleå tekniska universitet.
- Johansson P & S Martinson (2000) ”Det nationella IT-programmet – en slutrapport om Swit”, Rapport 2000:8, Institutet för arbetsmarknadspolitiska utvärderingar, Uppsala.
- Jonsson J (1988) *Utbildning, social reproduktion och social skiktning*, Almqvist & Wicksell, Stockholm.
- Kommittédirektiv (1996:26), *Kvalificerad yrkesutbildning*, Utbildningsdepartementet, Stockholm.
- Kommittédirektiv (1996:41), *Tilläggsdirektiv till Organisationskommittén för Kvalificerad yrkesutbildning*, Utbildningsdepartementet, Stockholm.
- Lindell M & J Johansson (2002) ”Den svenska yrkesutbildningen – Ett spänningsfält mellan skola och näringsliv”, i Abrahamsson, K, m fl (red) *Utbildning, kompetens och arbete*, Studentlitteratur, Lund.
- Lindell M & J Johansson (2003) ”Meeting the demand? Students within AVE entering the labour market. Reflections from an ongoing research project”, *European Education Research Association Journal*, vol 2, nr 1, s 107-125.
- Luleå tekniska universitet & SCB (1999, 2000, 2001) Registerdata ”Studerande på Kvalificerad yrkesutbildning”, Örebro.
- Martinson S (2001) ”Att utbilda dem som har jobb – exemplet Swit”, Rapport 2001:10, Institutet för arbetsmarknadspolitiska utvärderingar, Uppsala.
- Myndigheten för Kvalificerad yrkesutbildning (2002), *Årsredovisning för försöksverksamheten med Kvalificerad yrkesutbildning år 2001*. Myndigheten, Hässleholm.

- Olofsson J & I Schånberg (red) (2000) *Yrkesutbildningen i går och i dag – om tillväxt, välfärd och kön*, Studentlitteratur, Lund.
- Olofsson J (2003) ”Grundläggande yrkesutbildning och övergången skola – arbetsliv – en jämförelse mellan olika utbildningsmodeller”, Rapport 2003:8, Institutet för arbetsmarknadspolitiska utvärderingar, Uppsala.
- Regeringens proposition (1995/96:145), *Kvalificerad yrkesutbildning m m.*
- Regeringens proposition (2000/01:63), *Kvalificerad yrkesutbildning.*
- Regeringens skrivelse (1998/99:121), *Utvecklingsplan för förskola, skola och vuxenutbildning - samverkan, ansvar och utveckling.*
- Regeringens skrivelse (2001/02:188), *Utbildning för kunskap och jämlikhet - regeringens utvecklingsplan för kvalitetsarbetet i förskola, skola och vuxenutbildning.*
- Rosengren K E & P Arvidson (1992) *Sociologisk metodik*, Almqvist & Wiksell Förlag AB, Stockholm.
- SCB (1999), ”Statistiska Meddelanden U 37 SM 9901”, Örebro.
- SCB (2002), *Utbildningsstatistisk årsbok 2002.*
- SFS (1996:339), *Lag om en försöksverksamhet med viss Kvalificerad yrkesutbildning.*
- SFS (2001:239), *Lag om Kvalificerad yrkesutbildning.*
- SIND (1991:2) *Långt kvar till kunskapssamhället*, Statens Industriverk, Stockholm.
- Skolverket (1999:173), *Beskrivande data om barnomsorg och skola 1999.*
- Skolverket (2002:218), *Beskrivande data om barnomsorg och skola 2002.*
- SOU 1995:38, *Yrkehögskolan. Kvalificerad eftergymnasial yrkesutbildning.*
- SOU 1999:119, *Utvärderingen av KY - Rapport från en forskargrupp.*
- SOU 1999:122, *Kvalificerad yrkesutbildning. Slutbetänkande från Kommittén för Kvalificerad yrkesutbildning.*
- Trondman M (1994) *Bilden av en klassresa: sexton arbetarklassbarn på väg till och i högskolan*, Carlssons bokförlag, Stockholm.
- Wärnerud B (1993) *Att fråga: om frågekonstruktion vid intervjuundersökningar och postenkäter*, Gotab, Stockholm.

IFAU:s publikationsserier – senast utgivna

Rapport

- 2003:1** Mörk Eva ”De arbetsmarknadspolitiska programmens effekt på den kommunala skolan”
- 2003:2** Runeson Caroline & Anders Bergeskog ”Arbetsmarknadspolitisk översikt 2000”
- 2003:3** Runeson Caroline & Anders Bergeskog ”Arbetsmarknadspolitisk översikt 2001”
- 2003:4** Calleman Catharina ”Invandrarna, skyddet för anställningen och diskrimineringslagstiftningen”
- 2003:5** Rooth Dan-Olof & Olof Åslund ”Spelar när och var någon roll? Arbetsmarknadslägets betydelse för invandrares inkomster”
- 2003:6** Forslund Anders & Bertil Holmlund ”Arbetslöshet och arbetsmarknadspolitik”
- 2003:7** Fröberg Daniela, Linus Lindqvist, Laura Larsson, Oskar Nordström Skans & Susanne Ackum Agell ”Friåret ur ett arbetsmarknadsperspektiv – delrapport 1”
- 2003:8** Olofsson Jonas ”Grundläggande yrkesutbildning och övergången skola arbetsliv – en jämförelse mellan olika utbildningsmodeller”
- 2003:9** Olli Segendorf Åsa ”Arbetsmarknadspolitiskt kalendarium II”
- 2003:10** Martinson Sara & Martin Lundin ”Vikten av arbetsgivarkontakter: en studie av den yrkesinriktade arbetsmarknadsutbildningen i ljuset av 70-procentsmålet”
- 2003:11** Hedström Peter, Ann-Sofie Kolm & Yvonne Åberg ”Social interaktion och arbetslöshet”
- 2003:12** Runeson Caroline ”Arbetsmarknadspolitisk översikt 2002”
- 2003:13** Ekström Erika ”Inkomsteffekter av kommunal vuxenutbildning”
- 2004:1** Björklund Anders, Per-Anders Edin, Peter Fredriksson & Alan Krueger ”Education, equality, and efficiency – An analysis of Swedish school reforms during the 1990s”
- 2004:2** Lindell Mats ”Erfarenheter av utbildningsreformen Kvalificerad yrkesutbildning: ett arbetsmarknadsperspektiv”

Working Paper

- 2003:1** Fredriksson Peter & Per Johansson "Program evaluation and random program starts"
- 2003:2** Mörk Eva "The impact of active labor market programs on municipal services"
- 2003:3** Fredriksson Peter & Per Johansson "Employment, mobility, and active labor market programs"
- 2003:4** Heckman James & Salvador Navarro-Lozano "Using matching, instrumental variables and control functions to estimate economic choice models"
- 2003:5** Fredriksson Peter & Bertil Holmlund "Improving incentives in unemployment insurance: A review of recent research"
- 2003:6** Lindgren Urban & Olle Westerlund "Labour market programmes and geographical mobility: migration and commuting among programme participants and openly unemployed"
- 2003:7** Åslund Olof & Dan-Olof Rooth "Do when and where matter? Initial labor market conditions and immigrant earnings"
- 2003:8** Håkansson Christina, Satu Johanson & Erik Mellander "Employer-sponsored training in stabilisation and growth policy perspectives"
- 2003:9** Carneiro Pedro, Karsten Hansen & James Heckman "Estimating distributions of treatment effects with an application to the returns to schooling and measurement of the effects of uncertainty on college choice"
- 2003:10** Heckman James & Jeffrey Smith "The determinants of participation in a social program: Evidence from a prototypical job training program"
- 2003:11** Skedinger Per & Barbro Widerstedt "Recruitment to sheltered employment: Evidence from Samhall, a Swedish state-owned company"
- 2003:12** van den Berg Gerard J & Aico van Vuuren "The effect of search frictions on wages"
- 2003:13** Hansen Karsten, James Heckman & Kathleen Mullen "The effect of schooling and ability on achievement test scores"
- 2003:14** Nilsson Anna & Jonas Agell "Crime, unemployment and labor market programs in turbulent times"
- 2003:15** Hedström Peter, Ann-Sofie Kolm & Yvonne Åberg "Social interactions and unemployment"
- 2003:16** Ekström Erika "Earnings effects of adult secondary education in Sweden"
- 2003:17** Heckman James & Xuesong Li "Selection bias, comparative advantage and heterogeneous returns to education: Evidence from China in 2000"

- 2003:18** Eckstein Zwi & Gerard J van den Berg "Empirical labor search models: A survey"
- 2003:19** Abbring Jaap H & Gerard J van den Berg "A simple procedure for the evaluation of treatment effects on duration variables"
- 2004:1** Frölich Markus, Michael Lechner & Heidi Steiger "Statistically assisted programme selection – International experiences and potential benefits for Switzerland"

Dissertation Series

- 2002:1** Larsson Laura "Evaluating social programs: active labor market policies and social insurance"
- 2002:2** Nordström Skans Oskar "Labour market effects of working time reductions and demographic changes"
- 2002:3** Sianesi Barbara "Essays on the evaluation of social programmes and educational qualifications"
- 2002:4** Eriksson Stefan "The persistence of unemployment: Does competition between employed and unemployed job applicants matter?"
- 2003:1** Andersson Fredrik "Causes and labor market consequences of producer heterogeneity"
- 2003:2** Ekström Erika "Essays on inequality and education"